

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

”Itsensä löytämistä ja käännekohta elämässä”

Työttömien nuorten teatteripajan vaikutuksia osallistujiin

Jenni Hernelahti

Yhteisöpedagogi YAMK (90 op)
Arvioitavaksi jättämisaika 4 / 2017

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma YAMK

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Jenni Hernelahti	Sivumäärä 72 ja 1 liitesivu
Työn nimi "Itsensä löytämistä ja käännekohta elämässä" – Työttömien nuorten teatteripajan vaikutuksia osallistujiin	
Ohjaava opettaja Reijo Viitanen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Raision nuorisopalvelut, nuorisosihteeri Jouko Lappi	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyö tutkii työttömien nuorten teatteripajoista saatuja kokemuksia ja vaikutuksia osallistujien hyvinvointiin. Tarkastelun kohteena on neljä vuosien 2011 ja 2016 välillä toteutettua pajaa, jotka on toteutettu Liedon kunnan nuorisotoimen ja työllistymispalveluiden sekä Raision nuorisopalveluiden yhteistyöprojekteina osana perusnuorisotyötä. Pajoissa on ollut mukana kuntien työttömiä nuoria. Päämääränä on ollut tuottaa kollektiivisesti ryhmäläisten ideoiden pohjalta devising-menetelmää käyttäen esitys pajan lopuksi. Esitysten aiheet ovat liittyneet työttömyyteen, ja ideana on ollut sekä luoda voimauttava, osallistava ja sosiaalisesti vahvistava kokemus nuorille että herättää keskustelua nuorisotyöttömyydestä. Tausta-ajatuksena ovat usko toiminnallisten menetelmien, soveltavan teatterin ja myönteisen tunnistamisen vaikuttavuuteen. Työn tilaaja on Raision nuorisopalvelut.</p> <p>Opinnäytetyö on toteutettu laadullisin menetelmin, ja pääaineisto koostuu seitsemän pajoihin osallistuneen nuoren ja kahden ohjaajan teemahaastatteluista. Myös omat havaintoni ja kokemukseni ovat osa aineistoa, sillä olen toiminut pajoissa ohjaajana ja kehittäjänä alusta asti. Teoreettista inspiraatiota olen saanut taistelevan tutkimuksen ideologiasta, jossa tutkija on toiminnan keskiössä ja päämääränä on muuttaa maailmaa oikeudenmukaisemmaksi käytännön tekojen kautta.</p> <p>Opinnäytetyö keskittyy vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointiin. Aineiston perusteella teatteripajalla oli vaikutusta muun muassa osallistujien itsetuntoon, rohkaistumiseen, jännittämisen ja esiintymispelon lieventymiseen, avoimuuden lisääntymiseen, ajattelun laajentumiseen, omiin kykyihin uskomisen lisääntymiseen sekä sosiaalisiin suhteisiin. Myös kiinnostus teatteria ja luovaa toimintaa kohtaan kasvoi. Muutokseen vaikuttaneita tekijöitä olivat tutkimuksen perusteella ohjaajien kannustus ja innostus, ryhmältä saatu positiivinen palaute ja vertaistuki, itsensä ylittämisen kokemus sekä teatterin tekemisen fyysinen, psyykinen ja emotionaalinen kokonaisvaltaisuus.</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena on sekä esitellä luova, kuntarajat ja sektorirajat ylittävä toimintamuoto työttömien nuorten auttamiseksi ja hyvinvoinnin lisäämiseksi että toimia yhtenä esimerkkinä taidelähtöisten menetelmien vaikuttavuudesta.</p>	
Asiasanat taidelähtöiset menetelmät, soveltava draama, teatteri, devising, työpajat, nuorisotyöttömyys, sosiaalinen vahvistaminen	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in NGO and Youth Work, Master of Humanities

ABSTRACT

Author Jenni Hernelahti	Number of Pages 72
Title "Finding yourself and a turning point in life" – Impacts of unemployed youth theater workshop on the participants	
Supervisor Reijo Viitanen	
Subscriber and/or Mentor Raisio Youth Services, Leader of the youth department Jouko Lappi	
Abstract <p>The thesis researches the experiences and impacts of the unemployed youth theater workshops on the well-being of the participants. The study focuses on four workshops, organized between 2011 and 2016 co-operatively by Lieto youth and employment services and Raisio youth services as a part of the basic youth work. The participants were local unemployed youngsters. The aim of the workshop activity has been to produce a show at the end of the workshop by creating the story together with the group by using the devising theater method. The themes of the performances have been unemployment-related, with the intention to create an empowering, engaging and socially reinforcing experience for the youth as well as to create discussion about youth unemployment. The main idea behind the project is the belief in the impact of functional methods, applied theater and positive recognition. The research was subscribed by Raisio youth services.</p> <p>The thesis uses qualitative methods, with the main material consisting of theme interviews of seven participant and two leaders. In addition, the observations and experiences of the author form one part of the research material on the basis of acting as a leader and a developer in the project from the beginning. The theoretical inspiration for the thesis comes from the action-oriented research method, in which the researcher takes the action and aims to change the world towards a fairer place.</p> <p>The focus of the thesis is to evaluate impact and effectivity. Based on the research material, the theater workshop improved participants' self-esteem, had an encouraging effect, decreased stress and fear of performing, increased openness, contributed to the expansion of thinking, helped believe in one's capabilities and affected social relationships in a positive manner. The factors contributing to the development were the enthusiasm and encouraging attitude of the leaders, the positive feedback and peer support from the group, the experience of excelling oneself, and the physical, psychological and emotional aspects of participating in making theater.</p> <p>The aim of the thesis is both to introduce a creative form of work crossing areal and sector borders to help unemployed youngsters and increase their well-being, and to be an example of the effectiveness of art-based methods.</p>	
Keywords art based methods, applied drama, theatre, devising, workshops, youth unemployment, social reinforcing	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Taiteen hyvinvointivaikutukset	10
1.2 Soveltava teatteri ja taide	12
2 TEATTERIA TYÖTTÖMILLE NUORILLE	13
2.1 Kohderyhmä	15
2.2 Sosiaalinen vahvistaminen	16
2.3 Myönteinen tunnistaminen	18
3 TUTKIMUKSELLISET LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSMENETELMÄT	19
3.1 Nuorten haastattelut	22
3.2 Havainnointi	24
3.3 Aineiston analyysi	25
4 PROSESSIN KUVAUS	25
4.1 Devising-menetelmän käyttö	26
4.2 Valmistelu	29
4.3 Paja ryhmäprosessina	31
4.4 Sisältö	34
5 VAIKUTUKSET	37
5.1 Rohkaistuminen ja itsetunnon vahvistuminen	41
5.2 Jännityksen ja esiintymispelon hälveneminen	43
5.3 Ajattelun laajentuminen ja usko omiin kykyihin	44
5.4 Sosiaaliset vaikutukset	46
6 MUUTOKSEN MAHDOLLISTAJAT	48
6.1 Ohjaajien kannustus ja innostus	50
6.2 Ryhmältä voimaa	54
6.3 Teatterin kehollisuus ja emotionaalisuus	55
6.4 Itsensä ylittäminen	57
7 LOPPUPÄÄTELMÄT	60
7.1 Teatteripaja työllistymisen näkökulmasta	62
7.2 Kehittämismahdollisuuksia	65
7.3 Teatteripaja toimintamuotona	67
LÄHTEET	69
LIITTEET	73
Liite 1: Haastattelurunko	73

1 JOHDANTO

”Ette edes tajua kuinka paljon tää kaks viikkoa vaikutti muhun. Ja auttoi enemmän mua ku lääkärit tai muut ikinä. En oo uskaltanu ikinä avautua tällä tavalla.” Tämä palaute, jonka yksi teatteripajan osallistujista kirjoitti ryhmän yhteiselle Facebook -sivulle pajan päätteeksi, kiteyttää sen, miksi haluan tehdä työttömien teatteripajan työmuodon ja vaikutukset näkyväksi.

Opinnäytetyössä tarkastellaan työttömien nuorten kanssa tehtyjä kahden viikon pituisia teatterityöpajoja, joissa olen ollut itse kehittäjänä ja ohjaajana alusta alkaen. Aihe on siis itselleni hyvin läheinen. Olen ollut itse aktiivinen toimija pajoissa, joten näkökulma tulee toiminnan keskiöstä.

Työn tilaaja on Raision kaupungin nuorisopalvelut, joka on myös tämän hetken työnantajani. Työskentelen Raision kaupungilla etsivänä nuorisotyöntekijänä. Teatteripajoja on toteutettu Raision ja Liedon nuoriso- ja työllistämispalveluiden yhteisprojekteina tähän mennessä yhteensä neljä vuosien 2011 ja 2016 välisenä aikana.

Raision nuorisopalvelut vastaa sekä nuorten työpajatoiminnasta että etsivästä nuorisotyöstä. Raisiossa on kaksi pientä nuorten työpajayksikköä ja kaksi etsivää nuorisotyöntekijää. Liedon kunnassa etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta kuuluvat työllistämispalveluiden alaisuuteen, mutta nuorisotoimi tekee tiivistä yhteistyötä niiden kanssa. Liedossa pajatoimintaa tarjoaa kaikenikäisille Liedon Kisällikellari. Liedossa on myös kaksi etsivää nuorisotyöntekijää. Kahden melko samansuuruisen kunnan, joista molemmista on lyhyt matka Turkuun, on ollut luontevaa ja järkevää tehdä yhteistyötä teatteripajatoiminnassa.

Ensimmäinen työttömien nuorten teatteripaja toteutettiin EU:n Youth in action -projektina, jonka Liedon kunta ja Naantalin kaupungin koordinoima Alueelliset nuorten palvelut tekivät yhdessä. Raisio kuului tällöin Alueellisten nuorten palveluiden toimintapiiriin yhtenä jäsenkuntana. Toisesta projektista lähtien toiminta on vakiintunut Raision ja Liedon kuntien yhteistyöksi, johon ei ole haettu ulkopuolista rahoitusta. Kummastakin kunnasta on tullut mukaan ohjaaja, ja kustannukset on laitettu puoliksi.

Turun kaupunki on tarjonnut toiminnalle tilat ilmaiseksi, ja näin ollen myös turkulaisia nuoria on otettu mukaan pajoihin. Teatteripajat ovat hyvä esimerkki niin kuntarajojen yli tehtävästä yhteistyöstä kuin eri alojen rajapinnoilla liikkumisesta.

Pajoissa on ollut mukana kuntien työttömiä nuoria, jotka ovat ohjautuneet pajaan pääasiassa joko nuorten työpajojen tai etsivän nuorisotyön kautta. Osa nuorista on siis ollut mukana pajassa täysin ilman taloudellista hyödykettä ja osa on saanut saman rahallisen korvauksen kuin nuorten työpajalla työskennellessään. Teatteripaja on toiminut joustavasti osana nuorten työpajan kokonaisuutta tai työttömän vapaaehtoisena toimintana. Mukaan ovat päässeet kaikki kiinnostuneet työttömät nuoret taustastaan riippumatta. Teatteripajaan mukaan tuloon ei ole myöskään edellytetty minikäänlaista teatterikokemusta, eikä suurimmalla osalla sitä ole ollutkaan.

Kahden viikon pituisen pajan päämääränä on valmistaa ryhmän omien ideoiden pohjalta esitys, joka esitetään pajan lopuksi. Aiheet ovat olleet ryhmälle omakohtaisia, ja kaikki teatteripajoissa valmistuneet esitykset ovat jollain tavalla liittyneet työttömyyteen. Esitykset on työstetty pääosin improvisaatiota ja kollektiivista tarinan kehittelyä (devising-menetelmää) hyödyntäen.

Valmiit esitykset ovat olleet kantaaottavia ja ajatuksena on ollut herätellä keskustelua nuorisotyöttömyydestä. Myös lehdistöä on kutsuttu paikalle esityksiin, jotta vaikutus olisi laajempi, ja marginaalissa olevien nuorten ääni on saatu vahvemmin esille. Pajojen lopuksi pidettyihin esityksiin on ollut vapaa pääsy, ja esitykset on viety kaikkiin yhteistyökuntiin (Turku, Raisio ja Lieto). Kahden viimeisen projektin kohdalla esityksiä on jatkettu vielä pajan jälkeenkin. ”Työttömän uni” vuodelta 2015 esitettiin lisänäytöksenä Valtakunnallisilla työpajapäivillä Turun Logomossa sadoille alan ammattilaisille ja ”#Syrjäytynyt Paska” vuodelta 2016 osallistui Nuoren Kulttuurin Teatriteatterikatselmukseen, jossa se palkittiin valtakunnallisessa tapahtumassa Vaasassa stipendillä.

Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää teatteripajassa mukana olleiden nuorten kokemuksia sekä pajan vaikutuksia hyvinvointiin, elämänhallintaan ja työelämätaitojen parantumiseen. Lisäksi haluan tehdä työmuodon näkyväksi, ja pohtia sen kehittämistä sekä soveltamismahdollisuuksia laajemmin. Teatterin tekemisen voimaa sosiaali-

sen vahvistamisen välineenä ei voi vähätellä. Tästä moni on varmasti samaa mieltä, mutta tarvitaan monipuolisia konkreettisia esimerkkejä ja lisätutkimusta aiheesta. Teatterin ja yleisesti kulttuurin hyvinvointivaikutuksia on tutkittu melko paljonkin, mutta näkökulmana draaman menetelmien käyttö työttömien nuorten hyvinvoinnin ja työelämätaitojen lisäämisen välineenä on tuntemattomampi tutkimusaihe.

Kuva 1. Työtön rokkari päätyy viettämään baari-iltaa epäonnistuneiden työhaastattelujen masentamana esityksessä ”Työttömyys haisee” (kuva: työryhmä).

Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen ja yhteiskunnallista keskustelua herättävä, sillä nuorisotyöttömyys on korkea tällä hetkellä (Ely-keskus 2016). Työttömyyteen ja sen lieveilmiöihin yritetään keksiä erilaisia ratkaisuja valtakunnallista tasoa myöten. On myös herätty siihen tosiasiaan, että nuorten syrjäytyminen tulee erittäin kalliiksi yhteiskunnalle inhimillisestä näkökulmasta puhumattakaan. Syrjäytymisen aiheuttama lasku yhteiskunnalle on vähintään 2,1 miljardia euroa joka vuosi. Luku on laskettu tiukimpia mahdollisia kriteerejä käyttäen, jossa ei ole huomioitu muun muassa terveyspalveluista tai mahdollisesta rikollisuudesta koituvia huomattavia kuluja yhteiskunnalle. Kaksi kolmasosaa syrjäytyneistä on nuoria. Syrjäytymisen kuluiksi tulee vähintään 30 000 euroa/henkilö vuosittain. (Härkönen 2016.)

Nuorten auttamiseksi tarvitaan erilaisia toimia, ja itse näen luovien menetelmien käytön väkeväenä keinona vaikuttaa työttömyyden taustalla oleviin asioihin, jotka liittyvät kokemukseni mukaan usein näköalattomuuteen, huonoon itsetuntoon ja vuorovaikutuksen ongelmiin. Oma näkökulmani tässä opinnäytetyössä ei ole kuitenkaan taloudellinen vaan inhimillinen. Työ keskittyy siihen, miten tärkeää on luoda osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia nuorille. Ja miten jokaisen ihmisen pitäisi kokea olevansa arvostettu ja hyväksytty omana itsenään.

Opinnäytetyö on laadullisiin menetelmiin perustuvaa tutkimusta, joka on saanut vaikutteita taistelevan tutkimuksen ideologiasta. Taistelevassa tutkimuksessa tukija on toiminnan keskiössä ja pyrkii konkreettisten tekojen avulla muuttamaan maailmaa oikeudenmukaisemmaksi (Suoranta & Ryyänen 2014, 16). Tutkimuksen pääaineisto koostuu seitsemän nuoren ja kahden ohjaajan teemahaastatteluista sekä omista kokemuksistani ja havainnoistani. Omia havaintojani reflektoin muun muassa tarkastelemalla viimeisestä projektista kirjoittamaani ohjaajan päiväkirjaa. Olen käyttänyt lisäksi muuta jo olemassa olevaa aineistoa muun muassa pajoista kerättyjä kirjallisia palautteita, lehdistötiedotteita, lehtiartikkeleja, kuvia ja videotallenteita täydentämään pääaineistoa.

Laadullinen tutkimus on prosessin kaltainen, sillä tutkimuksen etenemisen eri vaiheet eivät välttämättä ole etukäteen jäsennettävissä selkeästi, vaan esimerkiksi tutkimustehtävää tai aineistonkeruuta koskevat ratkaisut voivat muotoutua vähitellen tutkimuksen edetessä. Tutkittavaan ilmiöön liittyvä arvoitus ikään kuin avautuu vähitellen ja myös tutkimusmenetelmälliset ratkaisut täsmentyvät. Tutkimukseen liittyy erilaisia johtolankoja, joiden varassa tutkimukseen liittyviä ratkaisuja tehdään. (Kiviniemi 2010, 70–71.)

Laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti lähdin hyvin avoimin mielen keräämään aineistoa, ja tutkimuksen painopisteet tarkentuivat vasta aineiston analyysin myötä. Alun perin lähdin tutkimaan sitä, millainen kokemus teatteripaja oli nuorille ollut, mutta koska teatteripajan vaikutukset hyvinvointiin ja elämänhallintaan nousivat hyvin selkeinä aineistosta, tutkimuksen painopiste kallistui vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointiin. Tämän koin myös erittäin kiinnostavaksi tutkimusaiheeksi.

Aineiston perusteella teatteripajaan osallistumisella oli myönteistä vaikutusta muun muassa itsetuntoon ja rohkaistumiseen, jännittämisen lieventymiseen, ajattelun laajentumiseen, avoimuuden lisääntymiseen sekä sosiaalisiin suhteisiin. Myös kiinnostus teatteria ja ylipäätään luovaa toimintaan kohtaan kasvoi. Myönteinen vaikutus itsetuntoon nousi kaikkein suurimmaksi teemaksi haastatteluaineistossa. Kaikki haastateltavat mainitsivat kokemuksen vaikuttaneen positiivisesti itsetuntoon.

Koska tutkimus pohjautuu haastatteluihin, on fokus nuorten kokemissa vaikutuksissa. Absoluuttista vaikutusta on vaikeaa todentaa, mutta koska mukana on kuitenkin myös havaintoaineistoa, tulee tuloksista tieteellisesti uskottavampia. Jotkin vaikutukset ja muutokset nuorten olemuksessa ja toiminnassa olivat niin silmiinpistäviä, että voidaan vetää johtopäätös siitä, että esimerkiksi rohkaistumista jonkun nuoren kohdalla todella tapahtui kahden viikon aikana. Näin voidaan tutkimuksen perusteella kiistatta todeta sellaisissa tilanteissa, että nuori itse nimeää haastattelussa tämän muutokseen, ja sen lisäksi omat ja muiden ohjaajien havainnot vahvistavat tätä näkemystä. Parhaassa tapauksessa sama arvio tulee myös muilta ryhmäläisiltä. Kun arvio tulee useammalta taholta, joista yksi on nuoren oma kokemus, ei voida enää mitenkään kiistää, etteikö näin todella olisi tapahtunut.

Samankaltaisia vaikuttavuuden tuloksia on saatu muun muassa tutkittaessa vankilateatterin vaikutuksia vankeihin. Vaikka vangit ja työttömät nuoret ovatkin kohderyhmänä hyvin erilaisia, on mielestäni silti mielenkiintoista, että tulokset ovat omien tuloksieni kanssa hyvin yhteneväisiä. Haastatteluihin osallistuneet vangit olivat nimenneet vaikutuksiksi muun muassa avoimuuden ja rohkeuden lisääntymisen, kohonneen itsetunnon, muita kohtaan tunnetun arvostuksen lisääntymisen, pelon voittamisen ja toimintakyvyn parantumisen. (Pirttilä-Backman, Menard, Silfver-Kuhalampi & Myyry 2015, 406.) Erityisesti kohonnut itsetunto, rohkaistuminen ja avoimuuden lisääntyminen nousivat myös omasta aineistostani esiin.

Tutkimuksen loppupuolella arvioin vaikutuksen takana olevia tekijöitä haastattelujen, havaintojen ja muiden tutkimusten perusteella. Nostan tärkeimmiksi tekijöiksi positiivisen palautteen saamisen, ryhmän ja ohjaajien kannustuksen merkityksen, itsensä ylittämisen kokemuksen sekä teatterin fyysisen, psyykkisen ja emotionaalisen koko-

naisvaltaisuuden, joka luo puitteet voimakkaille oppimiskokemuksille. Loppupäätelmissä kokoan yhteen ajatuksia, ja mietin teatteripajaa työllistymisen näkökulmasta sekä idean kehittämismahdollisuuksia.

1.1 Taiteen hyvinvointivaikutukset

Teatteripajatoiminta pohjautuu ajatukseen taiteen hyvinvointivaikutuksista yksilöön. Taiteella on tieteellisesti todettu olevan hyvinvointia lisäävä vaikutus. Neurologi Markku T. Hyypän mukaan hyvinvointi- ja terveysvaikutukset liittyvät taiteen yhteisöllisyyteen ja ihmisiä yhteen tuovaan piirteeseen. Hän on tutkimusryhmänsä kanssa todistanut, että kulttuurin ja taiteen harrastaminen yhdessä muiden kanssa edistää terveyttä ja pidentää elinikää. Samaan tulokseen ovat päätyneet myös useat kansainväliset työryhmät. (Hyypä 2014, 19–20.)

Myös oma innostukseni teatteria kohtaan juontaa juurensa omista positiivisista kokemuksista teatteriryhmän jäsenenä. Olin lapsena ja nuorena aktiivisesti Turun Nuoren Teatterin toiminnassa, ja muistoni näistä kokemuksista ovat erittäin positiivisia. Itse esiintyminen ei ollut ainakaan minulle se tärkein asia, vaan teatterin tekemisen kautta syntyneet ainutlaatuiset yhteisölliset kokemukset ja mahdollisuus ja tila olla avoimesti oma itsensä, hullutella ja heittäytyä. Nyt ammattini kautta nuorisotyöntekijänä ja kulttuurituottajana olen halunnut tarjota nuorille samoja hienoja hetkiä ja ainutlaatuisia yhdessä tekemisen kokemuksia, jotka olivat itselleni merkityksellisiä nuorena.

Suomessa on jo parin vuosikymmen ajan toteutettu satoja kehittämishankkeita, joissa on empiirisin tutkimusmenetelmin todettu taiteen ja kulttuuritoiminnan edistävän ihmisten terveyttä ja hyvinvointia. Systemaattista seuranta- ja vaikuttavuustutkimusta on kuitenkin vielä varsin vähän. Monissa muissa maissa kuten Ruotsissa ja Englannissa ollaan kehityksessä pidemmällä. Heillä on jo pitkät perinteet taide- ja kulttuuritoiminnan soveltamisessa erityisesti terveydenhuollossa. Vaikuttavuuden mittaamisessa haasteena nähdään ylipäättään se, miten hitaasti syntyviä, pitkäkestoisia, monisyisiä ja usein tiedostamattomia vaikutuksia pystytään mittaamaan. (Känkänen 2013, 75–77.)

Suomessakin on kuitenkin aktiivisia tahoja ja hankkeita, joiden päämääränä on tuoda lisää uskottavuutta taidelähtöisten menetelmien käytölle hyvinvoinnin lisäämisen näkökulmasta. Tästä yhtenä esimerkkinä on hankkeesta alkanut ”Terveyttä kulttuurista” -asiantuntijaverkosto, joka on ollut aktiivinen vaikuttaja jo parinkymmen vuoden ajan. Myös hallituksen vuonna 2007 hyväksymä ”Terveysten edistämisen politiikkaohjelma”, johon sisältyi laaja selvitystyö ”Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia” -toimenpideohjelma (Taiku) on antanut sysäyksen useille taidelähtöisille hyvinvointia lisääville hankkeille ja toimille. (Emt., 76.)

Tätä tutkimusta kirjoittaessa aivan tuoreitakin esimerkkejä tahdosta taiteen juurruttamiseksi osaksi sote-aloja löytyy. Opetus- ja kulttuuriministeriö päätti vuonna 2016 ”prosenttitaiteen” periaatteen laajentamisesta koskemaan muitakin taiteen lajeja kuin visuaalista taidetta. Sosiaali- ja terveydenhuollon käyttökustannuksista varataan osuus taide- ja kulttuuripalvelujen hankintaan tai taide- ja kulttuurilähtöisen hoito- ja asiakastyön kehittämiseen. Perusteena on taiteen osallistavan käytön vaikutus ihmisten hyvinvointiin, toipumisen nopeutumiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Kärkihankkeelle on varattu kahden miljoonan euron rahoitus kolmivuotiskaudelle 2016–2018. (Kaukovirta 2016.)

Myös korkeakoulutuksessa on viime vuosina tapahtunut muutoksia kulttuuri-, sosiaali- ja terveysalaa yhdistävien uusien koulutusten ja sisältöjen muodossa. Muun muassa Turun ammattikorkeakoulussa voi nykyään opiskella soveltavan taiteen YAMK-tutkinnon. Turun yliopistoon perustettiin jo vuonna 2010 terveyden ja hyvinvoinnin professuuri, jonka kautta on systemaattisesti edistetty taiteen ja hyvinvoinnin välisen yhteyden tieteellistä tutkimusta (Känkänen 2013, 76–77).

Taiteen ja hyvinvoinnin yhdistäviä valtakunnallisia hankkeita on lukuisia. Taideyliopiston koordinoima hanke ”Arstequal” (2015–2020) selvittää, miten taide voi olla mukana peruspalveluissa. Humanistisen ammattikorkeakoulun ja OKM:n koordinoima ”Hyvinvoinnin välitystoimisto” (2015–2017) taas keskittyy hyvinvoinnin ja taiteen ansaintalogiikkaan. Muun muassa Turun, Kuopion ja Tampereen kaupungeissa vaikuttava ”Taikusydän” 2015–2018 toimii taiteen hyvinvointivaikutusten valtakunnallisena yhteispisteenä. (Kaukovirta 2016.)

1.2 Soveltava teatteri ja taide

Perinteisesti taiteessa on korostettu lopputulosta. Se, miten lopputulokseen on päästy, ei ole ollut kiinnostuksen keskiössä. Taiteen diskurssin muutos on tapahtunut vähitellen viimeisen kahden-, kolmenkymmenen vuoden aikana. Keskustelu valmiista teoksesta on siirtynyt taiteen tekemisen prosessiin, sen aikana tapahtuvaan vuorovaikutukseen ja myös kollektiiviseen tekijyyteen. Taidetta käytetään enenevässä määrin välineenä päästä johonkin päämäärään. (Korhonen 2014, 14–16.) Muutoksen taustalla ovat muun muassa ajatukset taiteen hyvinvointivaikutuksista ja taideterapi-an perinne.

Nykypäivän taidekeskustelussa vahvana trendinä on myös ajatus siitä, että taide kuuluu kaikille. Taideinstituutiot houkuttelevat yhä moninaisempia ihmisryhmiä taiteen pariin, ja esimerkiksi museot tarjoavat nykyään laajasti osallistavia työpajoja eri-ikäisille. Toisaalta taidetta myös viedään paikkoihin, joissa ihmisillä ei yleensä ole mahdollista kokea taidetta; esimerkiksi lähioihin, sairaaloihin, vankiloihin jne. (Bardy 2007, 25.) Uusimpia soveltavan taiteen muotoja on esimerkiksi sosiaalinen sirkus.

Kyseessä on laajasti tarkasteltuna melko tuore muutos tekijän ja lopputuloksen korostamisesta yhteisöllisyyden ja prosessin korostamiseen. Tämän takia myös termistö on hyvin monenkirjainen. Puhutaan muun muassa yhteisötaiteesta, soveltavasta ja osallistavasta taiteesta, taide- ja kulttuurikasvatuksesta sekä taidelähtöisistä menetelmistä. Teatteritoiminnasta, jossa liikutaan perinteisen teatterin ja draamaprosessin välimaastossa käytetään muun muassa nimityksiä osallistava ja soveltava teatteri, draamakasvatus ja yhteisöteatteri. Näitä perinteistä poikkeavia tapoja teatterin tekemiselle yhdistää prosessikeskeisyys, yhteisöllisyys ja yleensä myös yhteiskunnallisuus. (Teerijoki & Lintunen 2001, 131.) Esitystä ei välttämättä edes ole, mutta se voi olla myös osa prosessia ja lopputulos. Prosessi ja osallistujien kokemus ovat tärkeintä, mutta mahdollinen esitys voi olla silti taiteellisesti kunnianhimoinen.

Työttömien teatteripajan taustalla ovat ajatukset teatterin hyvinvointivaikutuksista yksilöön ja elämänhallinnallisten ja sosiaalisten taitojen parantumisesta teatterin tekemisen avulla. Samalla halutaan myös herättää keskustelua nuorisotyöttömyydestä ja tuoda marginaaliin kuuluvien ihmisten ääntä kuuluviin. Teatteria käytetään väli-

neenä näihin tavoitteisiin pääsemiseksi. Prosessi on tärkein, mutta myös lopputulos on prosessin kannalta tärkeässä roolissa. Nuorista ei saisi niin paljon irti ilman yhdessä tavoiteltavaa lopputulosta, jonka onnistuminen vaatii sen, että kaikki sitoutuvat, tekevät yhteistyötä, osallistuvat aktiivisesti ja tekevät parhaansa. Ilman esityksiä teatteripaja ei olisi niin voimaannuttava, itsetuntoa kohottava ja jännittävä. Samanlaisia itsensä ylittämisen kokemuksia ei tulisi, jos nuoria ei laitettaisi niin suuren haasteen eteen kuin mitä yleisölle esiintyminen on.

Jos haluan luokitella jollain tavalla teatteripajatoimintaa, laitan sen itse mieluiten soveltavan teatterin käsitteen alle, koska tässä työtavassa sovelletaan teatteria nuorisotyöhön ja varsinaisesti työttömien nuorten kanssa tehtävään työhön. Teatteri- ja draamakasvatus assosioi helposti koulumaailmaan ja osallistavaan teatteriin liittyy myös usein yleisön osallistaminen, mikä ei teatteripajatoiminnassa ole ollut keskiössä. Toisaalta osallistavaksi teatteriksi voi kutsua myös teatterin työtapoja, joissa korostuu kollektiivinen esityksen rakentaminen ja yhteisöllisyys, vaikka itse esitys ei yleisöä osallistaisikaan (Koskenniemi 2007, 5).

Teatteripajatoiminnassa on myös yhteisöteatterin piirteitä, mutta en sitä silti varsinaisesti yhteisöteatteriksi kutsuisi, koska teatteripajaan osallistuneet nuoret eivät pääasiassa tunne toisiaan entuudestaan. Yhteisöteatterista puhutaan useimmiten silloin, kun taitelija menee johonkin yhteisöön (esim. lähiön asukkaat, vangit tai vanhainkodin asukkaat) ja tekee heidän kanssaan esityksen usein heidän omien tarinoidensa pohjalta (Korhonen 2007, 25).

2 TEATTERIA TYÖTTÖMILLE NUORILLE

Nuorisotyötä ja erityisesti etsivää nuorisotyötä raamittaa vahvasti 2017 uudistettu nuorisolaki. Nuorisolain tarkoituksena on ”tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja”. Nuori määritellään iältään alle 29-vuotiaaksi. (Nuorisolaki 1285/2016.) Tämän vuoksi myös teatteripajan yläikärajaksi on otettu 29 vuotta. Nuorimmat pajaan osallistuneet ovat olleet 16-vuotiaita. Pääosin pajaan osallistuneet nuoret ovat olleet iältään kahdenkymmenen molemmin puolin. Käytän tässä

opinnäytetyössä tästä joukosta nimitystä nuori, vaikka he pääosin ovatkin nuoria aikuisia.

Teatteripajan taustalla ovat ajatukset osallisuuden ja yhteisöllisyyden merkityksestä yksilölle. Yksilöä tuetaan löytämään omat voimavaransa ja näkemään itsensä uudessa positiivisessa valossa. Voidaan puhua myös ”myönteisestä tunnistamisesta”. Teatteripajan tavoitteena on sekä voimaannuttaa niitä nuoria, jotka toimintaan osallistuvat että tuoda marginaalissa olevien ihmisten ääntä kuuluville ja herättää yhteiskunnallista keskustelua nuorisotyöttömyydestä. Yhtenä päämääränä teatteripajatyöskentelyssä on syrjäytymisen ehkäisy sosiaalisen vahvistamisen kautta.

Myös erilaisten taitojen oppiminen on teatteripajan tavoitteena. Teatterityöskentely on hyvin vuorovaikutteista, joten oppimista tapahtuu yhdessä muiden kanssa. Teatteritoiminnassa ollaan mukana koko keholla fyysisesti ja psyykkisesti, käyttäen kaikkia aisteja, joten oppiminen on hyvin kokonaisvaltaista. Teatterin avulla voi oppia esimerkiksi heittäytymistä, luovuutta, ryhmätyöskentelyä, empatiataitoja, näkökulmien vaihtoa, rentoutumista, läsnäoloa, keskittymistä, pitkäjänteisyyttä, sitoutumista, tunteiden käsittelyä, palautteen antoa ja vastaanottamista, paineen ja epäonnistumisen sietoa, rohkeutta ja tietysti esiintymistä. Listasta puuttuu vielä kaikki teatteritekniset asiat (kuten maskeeraus, äänenkäyttö jne.), joita en koe tarpeelliseksi eritellä sen tarkemmin, koska aiemmin luetellut ovat tärkeämpiä ihmisyyteen ja vuorovaikutukseen liittyviä taitoja. Nämä taidot ovat tärkeitä kaikille, mutta erityisen tärkeitä niille, joilla on puutteita kyseisissä taidoissa.

Marjatta Bardy puhuu siitä, miten faktan ja fiktion sekoitus vapauttaa kokemusten ja tunteiden tutkimiseen. Leikkimisellä on hänen mukaansa tehtävä pelon hälventämisessä, ja pelon hälventäminen tuottaa iloa, joka kasvattaa rohkeutta ja kriittisyyttä. (Bardy 2007, 26.) Pelolla tarkoitetaan varmasti myös jännitystä ja sen vapautumista, joka purkautuu ilona ja onnistumisena. Leikkimisen kautta opitaan erilaisia asioita, kun voidaan harjoitella tosielämän tilanteita ja ristiriitoja turvallisessa ympäristössä, kuten lapsetkin luonnostaan toimivat.

2.1 Kohderyhmä

Kohderymänä työttömät nuoret ovat hyvin heterogeeninen joukko. Toisessa ääripäässä ovat esimerkiksi välivuottaan viettävät lukiolaiset, jotka eivät ole saaneet korkeakoulupaikkaa, ja toisessa ääripäässä monia ongelmia elämässään kohdanneet nuoret. Taustalla voi olla esimerkiksi päihteiden käyttöä, mielenterveysongelmia, rikkonaisia perhetaustoja ja useita keskeytyneitä koulutuksia. Myös esimerkiksi oppimisen vaikeudet, kehityksen viivästymät, väärä alavalinta tai vain yksinkertaisesti huono työllisyystilanne voivat olla työttömyyden taustalla. Teatteripajaan voi tulla mukaan kuka tahansa kiinnostunut työtön nuori, joten myös kaikenlaisten elämäntilanteiden ja taustojen kirjo on pajoissa ollut läsnä.

Kaikkia pajaan osallistuvia yhdistää sillä hetkellä kaksi asiaa: nuoruus ja työttömyys. Nuoruuteen liittyy elämän vaiheena tietynlainen epävarmuus. Itsetuntemus voi olla vielä melko hataralla pohjalla. Nuoren aikuisen elämään kohdistuu paljon erilaisia paineita, ja ajanjakso vaatii runsaasti psyykkisiä voimavaroja. Valinnat, jotka tehdään nuorena saattavat vaikuttaa koko loppuelämän kulkuun. Toisaalta nuoruus on myös vahvojen tunteiden ja elämysten aikaa, jolloin kaikki asiat koetaan voimakkaammin. Esimerkiksi onnistumisen kokemukset tuntuvat sykähdyttävämiltä kuin myöhemmin. Nuoruus on myös ns. ”toinen mahdollisuus”, jolloin identiteetti voidaan rakentaa uudestaan. Jos esimerkiksi lapsuudessa on jotakin mennyt vikaan, positiiviset kokemukset nuoruudessa voivat auttaa niiden korjaamisessa. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 142–160.)

Nuoruuden lisäksi myös työttömyys on yleistä epävarmuutta lisäävä asia. Teatteripajaan osallistuneiden nuorten työttömyyden kesto on voinut vaihdella muutamista päivistä useisiin vuosiin. Useimmat ihmiset kokevat työttömyyden persoonasta riippuen ainakin hieman epämiellyttäväksi ja nöyryyttäväksi tilaksi, jollei siihen ole jo ehtinyt tottua ja sopeutua. Työttömyyden takia myös itsetunto voi olla sillä hetkellä huono. Harva ihminen jaksaa suhtautua työttömyyteen pelkästään positiivisesti. Taustalla voi olla jokin epäonnistuminen tai epäonnistumisia, kuten: koulu on jäänyt kesken, ei ole päässyt haluamaansa opiskelupaikkaan, on tehnyt vääräksi havaitun valinnan elämässään tai ei olekaan odotusten mukaisesti saanut töitä valmistuttuaan. Tällaiset kokemukset saavat uskon omaan pärjäämiseen heikentymään.

Yhteiskunta asettaa myös paineita siitä, että pitäisi tulla toimeen omillaan ja hyödyttää omalla panoksellaan yhteiskuntaa. Tällaiset ulkoa tulevat paineet lisäävät yksilön ahdistusta. Paradoksaalisesti juuri silloin, kun pitäisi olla parhaassa terässä ”myymään” omaa osaamistaan työpaikkahaastatteluissa tai koulujen pääsykokeissa, on myös itsetunto usein kaikkein heikoimmilla.

Juuri tämän takia työttömien nuorten itsetunnon vahvistamiseen pitäisi panostaa. Olenkin erittäin iloinen siitä, että haastatelluista nuorista kaikki mainitsivat itsetunnon kohonneen teatteripajaan osallistumisen myötä. Se on mielestäni uskomattoman hyvä tulos, jolla on valtavasti merkitystä sille, miten tilanteesta päästään eteenpäin.

Myös vertaistuella on merkitystä. Erityisesti työttömät nuoret tarvitsevat vertaistukea. Jos yksilö ei koe olevansa osa mitään yhteisöä, hän ei saa myöskään ihmiselle tärkeitä yhteisöllisyyden kokemuksia. Myönteinen identiteetti rakennetaan yhteisösuhteiden avulla, joka tarkoittaa käytännössä hyväksynnän ja tuen saamista toisilta ja uskon palautumista omaan itseän. (Mikkonen 2011, 205–206.) Positiivinen yksilöä kannatteleva yhteisö saattaa puuttua työttömältä, koska hän ei ole osa työ- eikä kouluyhteisöä.

2.2 Sosiaalinen vahvistaminen

Onko teatteripajatyöskentely nuorten sosiaalista vahvistamista, ja onko tavoitteena syrjäytymisen ehkäisy? Sanoisin, että koska tavoitteena on tukea elämänhallintaa, yksilön hyvinvointia, osallisuutta ja aktiivisuutta, ollaan vahvasti näiden termien äärellä. Kumpaa termiä sitten käytetäänkään riippuu taas makuasioista.

Sosiaalisen vahvistamisen termiä on alettu käyttää vuoden 2006 nuorisolain myötä enenevässä määrin syrjäytymisen ehkäisyn sanan tilalla. Sosiaalinen vahvistaminen on ilmaisuna positiivisempi ja viittaa prosessiin, jossa parannetaan vähitellen nuorten elämäntilannetta ja -hallintaa. Termit kulkevat kuitenkin edelleen rinnakkain. Esimerkiksi nuorisolaissa sosiaalinen vahvistaminen nähdään syrjäytymistä ehkäiseväksi toimenpiteeksi. Sosiaalinen vahvistaminen käsitetään kokonaisvaltaiseksi ja mo-

niammatilliseksi elämänhallinnan, hyvinvoinnin ja osallisuuden tukemiseksi. (Kuure, 2015, 7) Sosiaalinen vahvistaminen voidaan nähdä toisaalta yksilön hyvinvoinnin näkökulmasta ja toisaalta polarisaation kehityksen ehkäisijänä (Lundbom & Herranen 2011, 7.) Tavoitteena on sosiaalinen vahvistuminen ja parempi elämä (Mehtonen, 2011, 13).

Ainakin joillakin kriteereillä osa teatteripajoissa olleista nuorista on ulkoisiin tekijöihin liittyvien luokittelujen perusteella ”syrjäytyneitä” tai ”syrjäytymisvaarassa olevia”. Toisinaan käytetään myös termiä ”syrjäytetty”, jolloin fokus siirtyy yksilön vastuusta rakenteisiin. Aaltonen, Berg & Ikaheimo määrittelivät syrjäytymistä käsittelevässä tutkimuksessaan syrjäytyneen henkilöksi, jolla ei ole peruskoulun jälkeistä koulutusta, ei käy töissä, ei suorita varusmiespalvelusta tai hoida lapsia kotona (Aaltonen, Berg & Ikaheimo 2007, 13.).

Nämä kriteerit täyttäviä nuoria pajoissa on ollut mukana useitakin, mutta en silti missään nimessä kutsuisi heitä syrjäytyneiksi. Termi on leimaava ja hyvin negatiivinen. Eikö kaikilla ihmisillä ole oikeus määritellä itse, mitä he ovat? Jos ihminen ei itse koe olevansa syrjäytynyt, voiko minkään ulkopuolisen tekijän kautta häntä silloin sellaiseksi määritellä? Ja toisaalta myös ”syrjäytymisvaarassa”-termi on todella epä-määräinen. Emmekö me kaikki ole syrjäytymisvaarassa, jos elämään osuu riittävästi vastoinkäymisiä?

On toki myönnettävä, että työttömyys on jonkinlainen riskitekijä passivoitumiselle ja yhteiskunnan ulkopuolelle jäämiselle, jota voidaan kutsua syrjäytymiseksi. Työttömyys on vaihe, josta mennään johonkin suuntaan; joko elämässä mennään eteenpäin kohti uutta tai yhteiskunnan näkökulmasta ei-toivotussa tapauksessa passivoidutaan tai liitytään johonkin negatiivisia vaikutuksia aiheuttavaan yhteisöön, jolloin muitakin ongelmia alkaa kasaantua ja vieraannutaan yhä enemmän muusta yhteiskunnasta. Työttömyys on myös mielenterveydelle riskitekijä (Erkko & Hannukkala 2015, 32.) Mielenterveyden ongelmat voivat aiheuttaa työttömyyttä ja työttömyys taas mielenterveyden ongelmia. Ihmiselle on hyväksi kuulua johonkin yhteisöön, ja jos sellaista ei ole, se aiheuttaa ihmiselle stressiä.

2.3 Myönteinen tunnistaminen

Positiivisen palautteen antaminen ja saaminen ovat keskeisimpiä teatteripajan vaikutavuuteen ja voimautumiseen liittyvistä asioista. Positiivista palautetta annetaan jatkuvasti prosessin aikana. Ohjaajat kannustavat ja kehuvat kaikesta osallistumisesta, heittäytymisestä ja uskaltamisesta. Myös ryhmäläisiä kannustetaan antamaan toisilleen positiivista palautetta.

Positiivisen palautteen voima on ihmeellinen. Vaikka luotaisiin melko keinotekoinen tilanne, jossa positiivista palautetta annetaan toisille, sen saaminen ja antaminen tuntuu äärettömän hyvältä. Tällaisia harjoituksia löytyy teatterin maailmasta lukuisia. Näistä harjoituksista yksi suosikeistani on ”Kutsun sinut viereeni”-leikki, jossa istutaan ringissä. Ringissä on yksi tyhjä paikka, ja se jonka vasemmalla puolella tämä paikka on, saa aina kutsua yhden ryhmäläisistä viereensä ja sanoa samalla jonkin positiivisen asian tästä henkilöstä. Leikkiä jatketaan niin kauan, että kaikki ovat ainakin kerran tulleet kutsutuksi ja saaneet kutsua jonkun.

Vaikka palautetta ei annetakkaan oma-aloitteisesti, ovat asiat kuitenkin todellisia ja leikki on foorumi, jossa on sallittua sanoa ne ääneen. Positiivisen palautteen antaminen on kulttuurissamme ilmeisen vaikeaa. Vaikka ajattelemme hyviä asioita muista ihmisistä, emme sano niitä ääneen, koska niin ei ole kulttuurissamme tapana toimia. Tämä on sääli, sillä aidosti annetulla positiivisella kommentilla on äärettömän voimakas vaikutus ihmiseen.

Positiivisen palautteen antamiseen liittyy myös ”myönteisen tunnistamisen” ideologia. Taustoistaan ja mahdollisista epäonnistumisistaan huolimatta yksilö kohdataan ensisijaisesti ihmisenä ja hänen positiivisten piirteidensä ja vahvuuksiensa kautta. Kulttuurissamme on pitkä perinne erityisen tuen tarjoamisesta ”erityisnuorille”. Tässä on kuitenkin vaaransa nuoren minäkuvan kehittymisen näkökulmasta. Jos nuori nähdään vain ongelmiansa kautta, ongelmat alkavat määritellä häntä ihmisenä ja aiheuttavat mahdollisesti negatiivisen kierteen, kun nuori alkaa toteuttaa sellaista käytöstä, mitä häneltä erityisongelmiensa vuoksi odotetaankin. (Häkli, Kallio & Korkiamäki 2015, 14–15.)

Teatteripajassa toimitaan päinvastoin. Nuori saa itse esitellä itsensä sellaisena kuin haluaa tulla kohdatuksi, ja kaikkien elämänhistoriasta tai taustoista meillä ohjaajilla ei ole edes tietoa. Vaikka epäonnistumisia olisi kuinka paljon ollut elämässä, tässä projektissa lähdetään siitä, että uskotaan nuoren onnistumiseen, ja siihen että kaikista ihmisistä löytyy luovuutta ja lahjakkuutta. Luovasta yhteisöllisestä toiminnasta innostuminen ja selkeä päämäärä, jossa jokaisella on tärkeä tehtävä, sitouttaa toimintaan erittäin hyvin. Vain muutama yksittäinen nuori on jättänyt pajan kesken aivan pajan alkaessa. Sellaisetkin nuoret, jotka eivät ole pystyneet sitoutumaan juuri mihinkään toimintaan, ovat kuitenkin sitoutuneet monien yllätykseksi tähän.

Kuva 2. Antero uneksii yrittäjyyden ihanuudesta ja helposta rahasta esityksessä "Työttömän uni" (kuva: työryhmä).

3 TUTKIMUKSELLISET LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Opinnäytetyöni on laadullista tutkimusta, ja eniten kosketuspintaa omalle työlleni löydän taistelevan tutkimuksen ideologiasta. Taisteleva tutkimus on yhteiskuntaa oikeu-

denmukaisemmaksi ja yhdenvertaisemmaksi muuttavaa tutkimusta, jossa tutkija laittaa itsensä likoon. Keskiössä on käytännön ja teorian yhdistävä toiminta paremman maailman puolesta. Taisteleva tutkimus tarkoittaa tutkimustapaa, jossa sosiaalista todellisuutta tarkastellaan ja maailmaa muutetaan paremmaksi yhdessä muiden kanssa. (Suoranta & Ryyänen 2014, 16.)

Näen teatteripajatoiminnan juuri käytännön teoksi pyrkiä muuttaa maailmaa oikeudenmukaisemmaksi. Se toimii sekä työttömien nuorten voimauttamisen ja sosiaalisen vahvistamisen välineenä, että tapana saada marginaaliin kuuluvien ihmisten ääntä kuuluviin ja herättää keskustelua epäkohdista. Tutkimus on vain yksi tapa saada esille toimintatapaa ja työttömien nuorten ääntä. Taistelevan tutkimuksen tavoitteena voi olla sekä marginaalissa olevan ryhmän asioiden esiin nostaminen yhteiskunnalliseen keskusteluun että konkreettinen osallistaminen ja voimauttaminen (emt. 35). Omassa tutkimuksessani keskitytään molempiin.

Taistelevassa tutkimuksessa tutkijan rooli on olla toiminnan keskiössä. Perinteisemmin tutkijan ihanne nähdään mahdollisimman objektiivisena ulkopuolisena tarkkailijana, joka ei osallistu käytännön tasolla itse toimintaan. (Emt., 16–17.) Tutkijan roolin selkeää määrittelyä ja siinä pysymistä korostetaan esimerkiksi Norjan sosiaalitieteiden, humanististen alojen, oikeustieteen ja teologian yhteisissä tutkimuseettisissä ohjeissa (Kuula 2006, 140). Myös tässä mielessä koen taistelevan tutkimuksen ideologian lähellä omaa tutkimustani. Olen kaksoisroolissa sekä ohjaajana että tutkijana, ja itse näen kaksoisroolista olevan enemmän hyötyä kuin haittaa.

Vaikutuksia ja varsinkin vaikuttavuutta arvioidessa, näen erittäin hyödylliseksi sen, että olen ollut itse näkemässä prosessin alusta loppuun toiminnan sisältä käsin. Olen tuntenut osan nuorista jo ennen pajaa ja ollut joidenkin kanssaan tekemisissä myös pajan jälkeen. Tästä näkökulmasta käsin voin tarkastella vaikuttavuutta pidemmälläkin aikavälillä. Puhuttaessa vaikutusten arvioinnista pitää selvittää lähtötilanne, jota verrataan lopputilanteeseen. Näitä vertailemalla voidaan osoittaa muutos eli vaikutus. Vaikuttavuuden arvioinnissa taas tarkastellaan vaikutuksia laajemmin ja pidemmällä tähtäimellä. Tällöin pitäisi myös pystyä osoittamaan, missä määrin juuri tarkasteltava toiminta on vaikuttanut muutokseen. Tärkeää on myös pyrkiä ymmärtämään tulosten ja vaikutusten lisäksi prosessi, jota kautta vaikutukset syntyvät. (Rajahonka 2013,

14.) Prosessin käyminen läpi ohjaajan työnkuvasta käsin auttaa hahmottamaan myös vaikutusten syntyprosessia.

Hyvinvoinnin vaikutuksia tutkiessa, kaikkein tärkeintä on saada esille osallistujien omia kokemuksia vaikutuksista. Arviointiin voivat kuitenkin osallistua myös ohjaajat ja muut osallistujan kanssa tekemisissä olevat ihmiset. He saattavat nähdä vaikutuksia, joita osallistuja itse ei havaitse. (Kinnunen & Lidman 2013, 9.) Vaikka nuorten haastattelut muodostavat tutkimukseni keskeisimmän aineiston, on luonnollisesti myös omilla havainnoillani ja kokemuksillani ohjaajana merkittävä rooli tutkimuksessa. Näen tämän hyvin oleelliseksi aineistoksi, koska roolini projekteissa on ollut toiminnallinen. Kyselyiden ja haastattelujen avulla saadaan selville, mitä tutkittavat ajattelevat, tuntevat ja uskovat, mutta havainnoinnin avulla saadaan selville, se mitä on sanojen takana ja mitä todella tapahtuu. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 212.)

En halunnut jättää kuitenkaan ohjaajan näkökulmaa vain omien tulkintojeni ja havaintojeni varaan, vaan sain vahvistusta ja erilaisia näkökulmia myös ohjaajapareiltani Jussi Hernelahdelta ja Heidi Elolta. Heidän kanssaan toteutin hyvin vapaamuotoisen ryhmähaastattelun. Keskustelimme kaikki kolme etukäteen suunnittelemani aiheista, mutta keskustelu rönsyili runsaasti. Olin tietyllä tavalla mukana keskusteluissa oman ohjaajaroolini kautta, vaikka annoinkin haastateltavieni vastata aina ensin.

Aineiston anonymisoinnin osalta jouduin miettimään tarkkaan, onko todella tarpeellista käyttää peitenimiä vai ei. Kysyin nuorilta, haluavatko he esiintyä tutkimuksessa omilla nimillään vai peitenimillä. Vastoin ennakko-odotuksiani kuusi nuorta vastasi, että haluaisi mieluummin olla mukana tutkimuksessa omalla nimellään. Yksi taas halusi olla peitenimellä mukana. Vaikka materiaali ei kovin arkaluontoista olekaan, päädyin kuitenkin pitkällisten pohdintojen tuloksena peitenimien käyttöön. Tutkijan tehtävä on suojella tutkittaviaan ja heidän yksityisyyttään sekä välttää henkistä vahinkoa (Kuula 2006, 62–65). Peitenimien käyttö tuntui riskittömämmältä vaihtoehdolta. Tutkimus on kuitenkin julkinen tuotos, ja halusin varmistaa sen, ettei kenellekään tutkimukseen osallistuneista koidu mitään harmia tai ikävää siitä, että hänen sanomisensa tunnustetaan. Tämän päätöksen myötä tutkimukseen tuli myös yhtenäinen linja nuorten haastattelujen osalta.

Toisaalta koska lähes kaikki haastateltavat olisivat olleet halukkaita esiintymään omilla nimillään, en nähnyt tarpeelliseksi nähdä suurta vaivaa anonymisoinnin eteen. Muutin pääasiassa vain nimet. Muut työn kannalta tarpeellisiksi kokemani taustatiedot ovat paikkaansa pitäviä. Haastateltavat ovat olleet mukana seuraavissa produktioissa: Otto esityksessä ”Työttömyys haisee” vuodelta 2011, Leo esityksessä ”Haluatko työttömäksi?” vuodelta 2013, Mira ja Tuomas esityksessä ”Työttömän uni” vuodelta 2015 sekä Samuli, Inka ja Anna esityksessä ”#Syrjäytynyt Paska” vuodelta 2016.

Peitenimet valitsin sen mukaan, ettei tämän nimisiä henkilöitä ollut todellisuudessa ollut pajoissa mukana. Peitenimien käyttäminen tuntui myös järkevämältä kuin nimien poistaminen kokonaan. Peitenimien eli pseudonyymien käyttö ihmisistä säilyttää tekstin koherenssin ja ymmärrettävyyden, kun samat henkilöt toistuvat tekstissä useamman kerran (Kuula 2006, 215).

Ohjaajien kohdalla taas olen käyttänyt sekä etu- että sukunimeä, jotta lukijan olisi helpompi hahmottaa, onko kommentti ohjaajan vai osallistujan. Etsivä nuorisotyöntekijä Heidi Elo oli työparini kahdessa ensimmäisessä projektissa ja nuorisotyöntekijä Jussi Hernelahti kahdessa viimeisessä projektissa. Heidän kohdallaan en nähnyt mitään syytä, miksi minun olisi pitänyt salata heidän henkilöllisyytensä, koska he antoivat luvan nimiensä käyttöön. Päinvastoin haluan antaa heidän työpanokselleen ansaitsemansa arvostuksen käyttämällä oikeita nimiä.

3.1 Nuorten haastattelut

Toteutin nuorten haastattelut yksilöhaastatteluina kesällä 2016. Nuorin haastateltava oli haastatteluhetkellä 18-vuotias ja vanhin 25-vuotias. Haastateltavista neljä oli poikia ja kolme tyttöä. Sukupuolijakauma oli hyvin tasainen, kuten näissä projekteissa muutenkin on ollut, mikä on ollut erittäin positiivinen asia toiminnan kannalta. Harrastajateattereissa miespuolisista harrastajista on aina pulaa, mutta näissä projekteissa tyttöjä ja poikia on ollut aina tasaisesti.

Haastateltavat valitsin muun muassa sen perusteella, että jokaisesta teatteripajasta ja jokaisesta kunnasta oli mukana haastateltavia. Valintaan vaikutti myös nuorten

saavutettavuus. Otin haastatteluun mukaan niitä, jotka asuivat edelleen lähellä, ja joihin oli helppo saada yhteys.

Ilokseni haastateltavien saaminen mukaan oli äärettömän helppoa. Kaikki joilta kysyin, halusivat osallistua. Haastatteluja olisi voinut vielä jatkaakin. Niitä tehdessä tuli mieleen, että olisi mielenkiintoista haastatella myös muita nuoria, mutta jotta aineisto ei leviäisi liian suureksi, päätin pysyä seitsemässä haastattelussa. Otanta oli kuitenkin melko kattava, sillä yhteensä pajoissa on ollut mukana 28 nuorta. Tutkittava joukko oli siis alun perinkin varsin pieni. Vaikka jokainen haastattelu oli hyvin omanlaisensa, ja eri ihmiset nostivat esiin erilaisia asioita, alkoi niissä toistua myös tiettyjä asioita ja ilmiöitä.

Laadullisessa tutkimuksessa käytetään saturaation (eli kylläntymisen) käsitettä. Silloin kun uudet haastattelut eivät enää muuta tulkintaa, on aineisto riittävästi. Aineiston laatu on määrää tärkeämpi. (Kananen 2014, 95.) Koin, että seitsemän haastattelun jälkeen samat asiat toistuivat jo riittäviä kertoja, jotta johtopäätöksiä voitiin vetää. Suurin osa haastatteluista oli hyvin rehellisiä ja syvällisiä, ja yhdestäkin analyyttisestä haastattelusta sai jo paljon irti tutkimuksen kannalta.

Teemahaastattelun mukaisesti haastattelun aihepiirit oli etukäteen määrätty. Menetelmästä puuttuu strukturoidulle haastattelulle tyypillinen kysymysten tarkka muoto ja järjestys. Teemojen järjestys ja laajuus vaihtelevat haastattelusta toiseen, mutta haastattelija varmistaa, että kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet käydään kaikkien haastateltavien kanssa läpi. (Eskola & Vastamäki 2015, 27–29.)

Haastatteluissani oli kuitenkin myös syvähaastattelun piirteitä, vaikka kysymyksiä olikin mietitty etukäteen. Alkuun näytin kaikille haastateltaville pienen pätkän esityksestä videolta, josta keskustelu lähti liikkeelle. Haastattelutilanteet olivat hyvin luonnollisia, ja välillä tempauduimmekin yhdessä muistelemaan jotakin hauskaa projektiin liittynyttä sattumusta. Syvähaastattelu muistuttaa eniten tavallista keskustelua. Tutkija ja haastateltava keskustelevat jostakin aiheesta, mutta kaikkia teemoja ei käydä kaikkien kanssa läpi. Teemahaastattelun ja syvähaastattelun välistä rajaa voi olla kuitenkin vaikea vetää. Myös teemahaastattelussa voidaan päästä hyvin syvälle tutkittaviin teemoihin. (Emt., 29–30.)

3.2 Havainnointi

Havainnointia olen tehnyt kaikkien projektien aikana. Se on ollut luonnollinen osa prosessia, koska ohjaajan on oltava herkillä ryhmän kanssa, ja jatkuvasti vastaanotettava ja käsiteltävä sanallista ja sanatonta viestintää, ja toimittava sen mukaisesti. Vain viimeisestä projektista on olemassa kirjallista havainnointia ohjaajan päiväkirjan muodossa. Aikaisemmista projekteista ei tällaista päiväkirjamateriaalia ole olemassa, koska en vielä tiennyt päätyväni tutkimaan aihetta.

Havainnointi on erinomainen väline muun muassa vuorovaikutuksen tutkimiseen. Vuorovaikutus taas on keskeinen osa draamaprosessia. Havainnointimenetelmiä on kritisoitu eniten siitä, että havainnoija saattaa häiritä tilannetta, ja jopa muuttaa tilanteen kulkua. Näin on käynyt muun muassa joissakin luokahuonetutkimuksissa. Opettajat ovat kertoneet tutkijan läsnäolon muuttaneen oppilaiden käytöstä. Haittana pidetään myös sitä, että havainnoija saattaa sitoutua emotionaalisesti tutkittavaan ryhmään, jolloin objektiivisuus voi kärsiä. (Emt., 213.)

Koska en ole ollut ulkopuolinen havainnoitsija, ovat tilanteet olleet niin autenttisia kuin ne vain voivat olla. Ulkopuolinen tutkija ei ole ainakaan häirinnyt tutkittavaa tilannetta. Emotionaalinen sitoutuminen tutkittavaan ryhmään taas on asia, jota olen saanut tutkimusta tehdessä työstää ja pohtia. Toisaalta havainnot ovat tässä tapauksessa ohjaajan eikä vain tutkijan havaintoja. Se ei tee niistä mielestäni yhtään sen vähempiarvoisia. Toki ulkopuolinen havainnoija, joka olisi voinut keskittyä vain havainnointiin, olisi saattanut havaita jotakin oleellista prosessin aikana, joka on itseltäni jäänyt huomaamatta. Mutta toisaalta olen itse päässyt tutustumaan mukana olleisiin nuoriin hyvin syvällisesti. Jotkut heistä olen tuntenut jo ennen pajaa, ja ollut heidän kanssaan tekemisissä myös pajan jälkeen. Tämä tekee omista havainnoistani laajempia, vaikka varmasti joltain osin emotionaalisesti värittyneitä. Pitkäkestoistenkin vaikutusten arviointi on ollut tämän vuoksi mahdollista.

3.3 Aineiston analyysi

Aineiston analyysin toteutin laadulliselle aineistolle tyypilliseen tapaan. Tutkija aloittaa analysoinnin yleensä jo haastatteluja tehdessä, havainnoimalla, päättelemällä ja hankkimalla lisää tietoa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 136). Jo haastatteluja tehdessä analysoin kuulemaani ja tein lisäkysymyksiä asioista, joista halusin kuulla enemmän. Välittömästi jokaisen haastattelun jälkeen kirjoitin ylös tärkeimmiksi kokemiani ja kiinnostavimpia asioita, jotka olivat nousseet esiin.

Haastatteluaineiston purin litteroimalla. Kirjoitin tekstin puhtaaksi lähes sanasta saanaan, mutta aivan kaikkia huokauksia, mutinoita, täytesanoja ja toistoja en nähnyt tarpeelliseksi litteroida. Litteroinnin tarkkuudesta ei olekaan olemassa yksiselitteistä ohjeistusta. Jokainen tutkija päättää itse, kuinka tarkka litterointi on tutkimustehtävään liittyen tarpeellista tehdä. (Emt., 139.) Litteroitua tekstiä syntyi 74 liuskaa.

Haastatteluaineistoa lähdin purkamaan luokittelun ja teemoittelun sekä yhdistelyn avulla, kuten haastatteluaineistoa usein analysoidaan (emt., 147–149). Käytännössä toteutin tämän niin, että käsittelin aineistoa värikoodein löytääkseni aineistosta toistuvia ja mielenkiintoisia asioita. Vertailin nuorten näkemyksiä omiin havaintoihini ja muiden ohjaajien näkemyksiin. Lopullinen analyysi ja tulkinta tapahtuivat työn kirjoitusvaiheessa, jossa haastatteluaineisto, omat havainnot ja kokemukset yhdistyivät teoretiedon kanssa.

4 PROSESSIN KUVAUS

Kuvailen tässä kappaleessa teatteripajan kulun melko yksityiskohtaisesti kahdesta syystä. Ensinnäkin siitä syystä, että jos joku haluaa idean kopioida tai sitä muokata, saa tästä kappaleesta hyvän käsityksen ja käytännön vinkkejä toteutukseen. Työmuoto on osoittautunut erittäin vaikuttavaksi, joten sen leviäminen laajemmin olisi pelkästään positiivista.

Toisaalta paja kuvataan yksityiskohtaisesti myös siitä syystä, että lukija saa paremman pohjan ja ymmärryksen siitä, millainen prosessi on sen takana, että jotakin muutosta tai kehitystä osallistujissa tapahtuu. Kuvaan prosessia sekä ohjaajien että osallistujien näkökulmasta aineistoa hyödyntäen. Prosessiin liittyvät vahvat tunteet, joita tässä kappaleessa tuodaan esille, ovat tutkimukseni perusteella keskeisessä roolissa vahvan oppimiskokemuksen ja vaikuttavuuden syntymisessä.

Tietynlainen epävarmuus ja kaaoksen hallinta hallitsee koko toimintaa. Niin ohjaajat kuin osallistujat joutuvat elämään epävarmuudessa, sillä koskaan ei voi tietää millaisia ihmisiä pajaan tulee ja millainen ryhmästä sillä kertaa muodostuu. Joka kerta myös itselläni on ollut epävarma tunne siitä, saadaanko ryhmä kasaan. Ja kun ryhmä on koossa, seuraava epäröinnin paikka on, saadaanko ryhmän kanssa esitys aikaiseksi haastavan lyhyessä aikataulussa. Joka kerta lopputulos on kuitenkin yllättänyt positiivisesti, vaikka prosessin aikana yllätyksiä on aina tullut.

Paja keskittyy vahvasti yhdessä tekemiseen. Tarina muotoutuu yllättävän nopeasti, kun keskitytään enemmän tekemiseen kuin ajatteluun. Improvisaatioiden kautta saadaan parhaita ideoita yhdistelemällä hyvää materiaalia varsinaiseen esitykseen. Tekemällä saadaan myös ideat liikkeelle ilman liian suurta itsesensuuria. Tekeminen ja ajattelu ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa, ja ajattelun saa liikenteeseen tekemällä. Fyysinen toiminta edistää ajattelukykyä, vaikka useimmiten asian on oletetaan olevan päinvastoin. Yhteisöllistä tapaa luoda ryhmän yhteinen tarina kutsutaan teatteritermein devising-menetelmäksi.

4.1 Devising-menetelmän käyttö

Ensimmäisen ja toisen teatteripajan kohdalla meillä ohjaajilla oli selkeä visio siitä, että työttömien nuorten kanssa tehtävän esityksen pitäisi nimenomaan myös käsitellä työttömyyttä nuorten omasta näkökulmasta, jotta työttömyyteen liittyviä asioita ja epäkohtia saataisiin nostettua yleiseen keskusteluun. Olimme kirjoittaneet tämän myös ensimmäisen projektin hankehakemukseen, joten se raamitti vahvasti toimintaa. Koska loimme uuden tarinan kollektiivisesti ryhmän ideoita, omia kokemuksia ja

improvisaatiota hyödyntäen, voidaan työskentelytapaa kutsua devising-menetelmäksi.

Sama menetelmä on säilynyt, vaikka olisimme myöhemmissä projekteissa olleet valmiita käyttämään valmistakin tekstiä, jos ryhmä olisi niin halunnut. Kolmannen ja neljännen pajan kohdalla päätimme antaa ryhmälle päätösvallan siitä, millaisen esityksen he haluaisivat tehdä. Aihe olisi voinut olla mitä tahansa maan ja taivaan välillä. Mutta myös nämä ryhmät halusivat tehdä esityksen, jossa käsiteltiin työttömyyttä. Toisaalta se on hyvin ymmärrettävää, koska tämä oli ryhmän jäseniä siinä elämäntilanteessa yhdistävä tekijä. Tarve omien kokemusten jakamiseen, oman tarinan kirjoittamiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen kumpusi siis ryhmästä itsestään.

Devising-teatteri on yksi soveltavan teatterin muodoista. Devising tarkoittaa ryhmä- ja prosessikeskeistä teatteria, jossa ennalta laadittua käsikirjoitusta ei ole. Prosessia kuitenkin voi vetää ohjaaja, joka innostaa, asettaa jonkinlaiset raamit työskentelylle sekä valitsee työtavat ja järjestyksen. Käsikirjoitus syntyy harjoitusprosessissa, valituista lähtökohdista ja ryhmän synnyttämänä. Ryhmä voi käyttää eri työtapoja, käsikirjoittaa, koreografoida, improvisoida tai yksinkertaisesti suunnitella kohtaukset. Ryhmä tuottaa ja muokkaa materiaalia koko ajan aktiivisesti. Lähtökohtana työskentelylle on joukko materiaalia, ajatuksia, väitteitä ja kysymyksiä. Lähtömateriaalia analysoidaan ja tutkitaan toiminnallisesti näyttämöllä työskennellen ja esityksen lopullinen rakenne muodostuu tästä harjoitusprosessista. (Koskenniemi 2007, 27.)

Devising-menetelmän erityisyys on vapaudessa kehittää esityksestä minkälainen tahansa. Esityksestä tulee aina ainutlaatuinen, täysin uusi näytelmä, mitä kukaan ei ole aikaisemmin nähnyt. Vaihtoehtojen kirjo siitä, mihin suuntaan milloinkin lähdetään on valtava. (Oddey 1996, 3.) Ammattiteattereille uusi näytelmäteksti on aina taloudellinen riski, sillä ihmiset haluavat nähdä enimmäkseen tuttuja klassikoita. Taloudelliset seikat eivät onneksi määritä tämän kaltaista produktiota. Meillä on vapaus tehdä mitä tahansa. Emme ole ideologisista ja käytännön syistä keränneet rahaa esityksillä.

Täydellinen vapaus on sekä ihanaa, että raskasta. Se vaatii ohjaajilta jämäkkyyttä ja päätöksentekokykyä tapauksissa, joissa ryhmälle tulee erimielisyyksiä tai kokonaisuus on vaarassa hajota. Ryhmäkeskeisessä työskentelyssä kaaoksen läsnäolo

on suurempi kuin tekstilähtöisessä työskentelyssä. Devising-menetelmä perustuu luottamukseen. Ryhmäläisten on voitava luottaa siihen, että ohjaaja ottaa tarvittaessa ohjat käsiinsä ja ohjaa ryhmän liiallisesta kaaoksesta taas oikeille raiteille. (Koskeniemi 2007, 49–50.)

Myös muihin ryhmäläisiin on voitava luottaa, jotta ideoita syntyy ja omia ajatuksia uskalletaan sanoa ääneen. Tämän vuoksi myös alun tutustumisleikit ovat erittäin tärkeitä ryhmälle ja sen vuorovaikutukselle. (Oddey 1996, 24.) Devising-menetelmän käyttö on erittäin suuri oppimiskokemus kaikille. Vuorovaikutus muiden kanssa on tiivistä, omia ideoita on uskallettava sanoa äänen ja muita kannustettava myös ideoimaan. Toisaalta on siedettävä myös pieniä pettymyksiä, jos omat ideat eivät päädykään lopulliseen versioon. Uskon myös oman tarinan muodostamisen sitouttavan ryhmän vahvemmin projektiin ja luovan yhteishenkeä. Esityksestä tulee merkityksellisempi ja läheisempi, kun se on tehty itse.

Oma teksti antaa myös vapauden kehittää esitystä jatkuvasti ja sanoa omat repliikit hieman eri sanoin. Jokainen esitys on hieman erilainen. Repliikit kuulostavat aidomilta, kun näyttelijät sanovat ne omin sanoin, eivätkä yritä muistella vuorosanoja sanasta sanaan. Tällainen ulkoa muistelu kuulostaa helposti epäaidolta sellaisten suusta, jotka eivät ole paljon teatteria harrastaneet. Koska projektimme on lyhyt, ei pitkiä repliikkejä ehtisi edes opetella sanasta sanaan, niin että se kuulostaisi luontevalta. Improvisointi on projektissa keskeisin työkalu vapauttaa ja jatkojalostaa ideoita. Alun muutamista ajatuksista lähdetään improvisoimaan ja niistä valitaan parhaat ja improvisoidaan taas lisää. Valmiita kohtauksiakin kehitellään entistä paremmiksi improvisoimalla. Improvisaatio on voimaannuttava ja muutosta aikaansaava väline, jonka taustalla on ryhmän voima ja leikin mahti (Rainio 2014, 341.) Myös liiallinen itsesensuuri katoaa, kun vain heittäytyään tilanteisiin, eikä mietitä liikaa.

Vaikka devising-menetelmä on hyvin vapaa ja vapauttava, asettaa sen käyttö kuitenkin myös joitakin rajoituksia. Koska lopullinen esitys muodostuu vasta harjoitusprosessin edetessä, vaatii se myös teatterin muilta osa-alueilta joustoa. Tällä tavoin valmistetut esitykset ovat usein tuotannollisesti ja esteettisesti kevyitä. Tämä mahdollistaa päätökset ja toteutuksen nopealla aikataululla. (Koskeniemi 2007, 51.) Myös esitysten markkinoimiseen jää hyvin lyhyt aika, koska prosessin alussa ei esityksen

nimikään ole vielä tiedossa. Tällainen talkoohengellä tekeminen myös lisää yhteishenkeä ja vastuunottoa. Koska aikataulu on nopea ja tekemistä paljon, käy usein niin, että ryhmäläiset tarjoutuvat tekemään eri asioita näytelmään liittyen myös vapaa-ajallaan. Tällainen toiminnasta innostuminen ja siitä aktivoituminen on mielestäni erittäin tervetullut kokemus sellaisille nuorille, jotka ovat saattaneet jo alkaa hieman passivoitua työttömänä olleessaan.

Kuva 3. Esityksen ”#Syrjäytynyt Paska”-harjoituksissa heittäydytään täysillä (kuva: työryhmä).

4.2 Valmistelu

Ohjaajien tehtävänä ennen pajaa on luonnollisesti varmistaa, että kaikki puitteet ovat kunnossa. On harjoituspaikka, ruokaa saatavilla, tekniikka, yleisöäkin tulossa esityksiin (vaikkei harjoituksia ole vielä edes aloitettu) ja esityspaikkojen osalta tilavaraukset ja käytännön järjestelyt hoidettu. Myös alustava ja tarpeen mukaan joustava suunnitelma on luotu päivien sisältöjen suhteen.

Suurin työ on kuitenkin ryhmän kokoamisessa ja sen mainostamisessa. Tehtävää on yritetty delegoida eteenpäin, mutta on aika paljon henkilöistä kiinni, ketkä esimerkiksi TE-toimiston edustajista ottavat pajan mainostamisen sydämen asiakseen. Hyvin harva kohderyhmän nuorista on heti innostunut ajatuksesta. He vaativat kokemukse- ni mukaan paljon kannustusta ja rohkaisua, sekä vakuutusta siitä, että pajaan voi osallistua omista lähtökohdistaan, eikä esiintyminen lopullisessa tuotoksessa ole välttämätöntä. Monilla nuorilla on valtavasti ennakkoluuloja teatteria kohtaan, jonka lisäksi omat elämäntilanteet voivat olla vaikeat esimerkiksi sitoutumisen näkökulmas- ta.

Nuorten sitouttaminen pajaan osallistumiseen on ollut mielestäni kaikkein suurin haaste teatteripajatoiminnassa. Ongelma ei ole se, etteikö pajasta innostuneita työt- tömiä nuoria löytyisi, eikä myöskään se, että pajan aloittaneet nuoret jättäisivät sen kesken. Pajaan ilmoittautuu runsaasti nuoria, mutta osa heistä ei kuitenkaan halua tai pysty tulemaan paikalle, kun paja varsinaisesti alkaa. Syyt tähän ovat varmasti hyvin moninaiset. Todennäköisesti haastavat elämäntilanteet ja pajaan osallistumisen täy- dellinen vapaaehtoisuus vaikuttavat pajan aloittamisen sitoutumiseen eniten.

Koska työskentelen itse etsivänä nuorisotyöntekijänä Raisiossa, on nuorten mukaan saaminen Raision alueella hyvin paljon oman persoonani ja sinnikkyuteni varassa. Mieleeni tulee useampikin esimerkki, joissa olen käyttänyt paljon energiaa siihen, että olen saanut suostuteltua jonkun nuoren mukaan. Sinnikkyuteni on kuitenkin pal- kittu, kun nuoresta, joka on alun perin ollut hyvin vastahankainen, kuoriutuu pajan aikana aivan uskoton lavalla säkenöivä tähti, kun alun estoista ja vastustuksesta päästään yli. Haastelluista nuorista muun muassa Tuomas oli juuri tällainen.

Tyyliin mä muistan, et ennen siihen menoo, niin mä olin niinku, no en mä tiedä sitä sanaa... et mä en välttämättä halunnu mennä siihen teatteriin. Se oli varmaan kolmas kerta, kun sä puhuit siitä, jonka jälkeen mä suos- tuin. (Tuomas)

Tuomas koki aluksi teatteripajaan tulon turhana ajan tuhlauksena. Hänellä oli myös paljon ennakkoluuloja. Sain hänet lopulta houkuteltua mukaan sillä, että vakuutin hä- nelle, ettei hänen tarvitse esiintyä lopullisessa esityksessä. Kuitenkin pajan aikana kävi niin, että Tuomas rohkaistui ja esiintyi hyvin vapautuneesti isoissa rooleissa.

Näin kävi tässä pajassa itse asiassa usealle muullekin. Teatteri vei mukanaan, ja omat estot unohtuivat matkan varrella.

Vaaditaan siis paljon sinnikkyyttä saada ryhmä kasaan. On tietysti niitäkin nuoria, jotka tulevat hyvin ennakkoluulottomasti ja innoissaan mukaan, mutta he tuntuvat oman kokemukseni perusteella olevan vähemmistössä. Ei siis riitä, että mahdollisuus tulla mukaan vain esitellään, hyvin harva uskaltaa lähteä mukaan tällä tavoin. Juuri tämän takia voi olla vaikeaa delegoida ryhmän kokoamista muille. Niillä, jotka mainostavat työpajaa pitäisi olla samanlainen usko tekemiseen kuin itselläkin. Joidenkin työntekijöiden kohdalla tätä henkeä onkin, mutta vielä on työtä tehtävää toiminnan uskottavuuden lisäämiseksi.

4.3 Paja ryhmäprosessina

Pajan kesto on kaksi viikkoa, ja pajaa on pidetty jokaisena arkipäivänä noin kuusi tuntia päivässä. Pajan aikana on tarjottu myös ilmaiseksi yksi ateria, joka (ehkä hie- man yllättäen) muodostaa suurimman kuluerän. Ohjaajia on ollut kaksi, minä ja Liedon ohjaaja, joka oli kahdessa ensimmäisessä projektissa etsivä nuorisotyöntekijä Heidi Elo ja kahdessa viimeisessä nuorisotyöntekijä Jussi Hernelahti. Kaksi ohjaajaa on koko pajan ajan tiiviisti ryhmän kanssa, mutta muiltakin kuntiemme työntekijöiltä on saatu apua. Muun muassa lavasteet on joka kerta valmistettu Liedon Kisällikella- rissa. Lisäksi tekniikassa on ollut oma henkilönsä ja joissakin projekteissa meillä on ollut myös harjoittelija apuna. Teatteripajat on pidetty ensimmäistä lukuun ottamatta teatteritilassa Turun taide- ja toimintakeskus Vimmassa.

Fanny Vilmilä kuvaa taiteellista ryhmäprosessia varsin kekseliäästi ”kolminäytök- siseksi”. Taiteellisessa prosessissa on alku, keskikohta ja loppu. Hänen mukaansa perinteiset ryhmän kehitysvaiheisiin liittyvät teoriat eivät tavoita taidelähtöisen toimin- nan erityispiirteitä. (Vilmilä 2016, 17.) Itsekin olen tarkastellut teatteripajatyöskentelyä ryhmän kehitysteorioiden kautta, ja päätenyt osittain samoille linjoille.

Jokainen ryhmäprosessi on ainutlaatuinen, mutta toki prosessiin liittyy tietynlaisia vaiheita. Ryhmäprosessi etenee perinteisesti ajateltuna muotoutumisvaiheesta kuo-

huntaan, jonka jälkeen toiminta alkaa vakiintua, ja lopulta päästään ryhmän kypsän toiminnan vaiheeseen. Lopussa on vääjäämättä edessä ryhmän hajoaminen. (Kauppila 2011.) Toisaalta tuntuu, että teatteripajan kaltaisessa projektissa vellotaan alun tunnustelun jälkeen kuohunnan ja sujuvan ryhmätoiminnan välillä. Varmasti se, että tunteet ovat niin pinnassa vaikuttaa ryhmän työskentelyyn.

Alku on kuitenkin usein hyvin samantyyppinen. Ryhmän muotoutumisvaiheessa ryhmän jäsenet tunnustelevat ja tarkkailevat tilannetta, ja ovat toisiaan kohtaan vielä etäisiä. Jäsenet etsivät omaa paikkaansa ryhmässä ja odottavat ohjaajilta ohjausta ja toisiltaan aloitteita. (Emt., 97.)

Teatteriprojektin kaltaisessa toiminnassa alun jännitteet pyritään hälventämään mahdollisimman nopeasti, jotta varsinaiseen luovaan toimintaan päästään käsiksi. Ohjaajat pyrkivät luomaan turvallisen ilmapiirin, jossa on tilaa myös epäonnistumiselle ja itsensä likoon laittamiselle. Toisaalta luodaan myös ryhmän säännöt ja raamit. Ensimmäiset päivät ovat mielestäni ohjaajalle kaikkein raskaimpia henkisesti. Ryhmä vaatii paljon kannustusta ja ”työntöapua”, että tunnelma vapautuu ja uskalletaan heittäytyä projektin pyörteisiin. Ohjaajahaastattelussa myös muut ohjaajat kokivat ensimmäiset päivät juuri kaikkein raskaimmiksi.

Toisessa vaiheessa, eli kuohuntavaiheessa voi ilmetä erilaisia yhteensovittamisen ongelmia, kun jäsenten erilaiset persoonat ja näkemykset kohtaavat (emt, 97). Tässäkin kohtaa ohjaajilla on tärkeä rooli tarjota ratkaisuja ja kompromisseja kohdattaviin ongelmiin. On osattava kuunnella ryhmäläisiä ja auttaa tunteiden käsittelyssä.

Alun tarkkailun ja mahdollisen kuohunnan jälkeen ryhmän toiminta alkaa vakiintua, jokainen löytää oman paikkansa ryhmän jäsenenä. Ryhmän jäsenet alkavat myös sitoutua toimintaan yhä henkilökohtaisemmin, mutta ryhmä ei kuitenkaan toimi aivan täydellä teholla. Ryhmän kypsän toiminnan vaiheessa ryhmässä on syntynyt toimiva työnjako ja jäsenten asema on vakiintunut. Yhteistyö sujuu, ja toisten huomioonottaminen on parantunut. (Emt., 98–99.)

Ihanteena olisi tietysti päästä tällaiseen sujuvaan harmoniaan mahdollisimman nopeasti, mutta en tiedä ehditäänkö tällaiseen edes päästä näin lyhyessä ajassa? Ehkäpä

tämän vuoksi hieman yksinkertaistetumpi malli, jossa on alku, keskikohta ja loppu kuvaa prosessia paremmin. Alussa on tunnusteluvaihe, keskikohta on vuoristorataa, joka etenee jokaisen ryhmän kanssa eri tavalla, mutta vaikka olisi millaisia mutkia tai mäkiä, niin eteenpäin kuitenkin mennään.

Päämäärään eli esitykseen on ainakin tähän asti joka kerta päästy, jonka jälkeen on saattanut tulla vielä esimerkiksi lisäesityksiä, mutta edessä on kuitenkin lopulta ryhmän hajoaminen kuten kaikilla ryhmillä. Ryhmän hajotessa olemme pitäneet vielä jossain kohtaa yhden ylimääräisen ”lopetuskerran”, jolloin on kerätty palautetta ja tehty jotakin mukavaa yhdessä (esim. menty katsomaan jotakin muuta esitystä tai käyty syömässä). Se on ollut hyvä tilaisuus vielä kerran kiittää ryhmää ja muistella hienoa yhdessä koettua projektia. Tällaiset lopetusrituaalit ovat tärkeitä, koska ryhmän hajoamiseen liittyy myös haikeita tunteita.

”Vuoristoradan junan” ohjaaminen on paikoitellen hyvin raskasta ohjaajille. Itsellekin on tainnut joka kerta jossain vaiheessa hiipiä epäusko siitä, saadaanko esitystä kasaan vai ei, kun yllätyksiä ja vastoinkäymisiä tulee jatkuvasti. Toisaalta välillä on ohjaajanakin aivan innoissaan ja välillä mennään eteenpäin niin kovalla vauhdilla, että huimaa. Näin jälkikäteen on ollut hauskaa ja mielenkiintoista lukea omaa ohjaajapäiväkirjaani viimeisestä projektista. Omatkin tunnelmat vaihtelevat päivittäin epätoivoin ja innostuksen välillä. Ohessa ote ohjaajan päiväkirjasta hyvin värikkästä päivästä, jolloin yksi päänäyttelijöistä ei ensin aikonut tulla harjoituksiin lainkaan ensi-iltaa edeltävänä päivänä. Lopulta saimme hänet kuitenkin paikalle. Tämä päivä sisälsi myös toisen selviteltävän asian erään nuoren kanssa, mutta iltapäivällä kriisit oli selvitetty ja saimme varsin suuren huomionosoituksen median suunnalta, kun Yle tuli tekemään juttua esityksestä alueuutisiin. Se tuntui tietysti hienolta.

No niin, päivähän alkoi ihan katastrofaalisen huonosti, kun ”Emma” (yksi pääroolien esittäjistä), jonka sitoutumisen vaikeus on tässä muutenkin huolettanut, lähetti aamulla viestin, ettei pysty vaikean kotitilanteen takia tänään tulemaan ollenkaan. Harjoituksemme ovat nyt niin loppumetreillä, että tämä olisi aiheuttanut kauhean paniikin ja hämmennyksen ryhmässä. Yritin soittaa hänelle, mutta hän löi vain luurin kiinni. Laitoin hänelle viestin, että asiat ovat nyt niin, että hänen vaan pitää tulla vaikka mikä olisi, koska se on muuten niin kova isku koko ryhmälle. Tähän viestiin ei tullut vastausta... Jussi soitti hänelle, ja saikin hänet kiinni ja onneksi sai puhuttua ympäri tulemaan paikalle. Hetken aikaa oli kyllä aikamoinen

paniikki päällä, ja toki nyt vieläkin vähän on, että miten tästä loppuviikosta selviydytään... (Ohjaajan päiväkirja)

Kuva 4. Esityksessä ”Työttömyys haisee” päädytään lopulta hautausmaalle (kuva: työryhmä).

4.4 Sisältö

Kaksi viikkoa etenee sisällön puolesta niin, että ensimmäiset pari päivää leikitään tutustumisleikkejä, tehdään teatterin perusharjoituksia (muun muassa improvisaatiota, äänenkäyttö-, liike-, keho- ja keskittymisharjoituksia) ja aletaan jo vähän improvisaatiota ja muita toiminnallisia menetelmiä hyödyntäen kehittää esityksen tarinaa. Viikon keskivaiheilla päätetään esityksen nimi ja tehdään työnjako. Joku tai jotkut ryhmäläisistä ottavat julisteen hoitaakseen, ohjaajat ovat perinteisesti tehneet ja lähettäneet lehdistötiedotteen ja yhdessä ryhmäläisten kanssa mietitään, mistä saadaan puvut, rekvisiitat ja äänimaailma. Samalla päätettyjä teemoja kokeillaan pienryhmissä improvisoiden ja tarina muodostetaan devising-menetelmän kaltaisesti yhdessä ryhmän kanssa. Ensimmäisen viikon perjantaina jonkinlainen käsikirjoituksen

aihio on mahdollisesti jo kasassa, roolit voidaan jakaa, ja päästään ehkä jo kokeilemaan joitakin kohtauksia omissa rooleissa. Monet haastateltavista kokivat hienoksi asiaksi juuri oman tarinan kehittelyn.

J: Mikä sun mielestä tässä projektissa oli parasta?

A: Se et saatiin luoda sitä itte, tuoda siihen omaa tarinaa, ettei se ollu valmis käsikirjoitus, minkä mallin mukaan ois pitäny mennä. Et saatiin ite tuoda siihen paljon kaikkee ja saatiin suunnittella. (Anna)

Seuraavan viikon alussa esitys harjoitellaan kuntoon, käsikirjoitus tarkentuu harjoitusten edetessä. Sanasta sanaan kirjoitettua käsikirjoitusta emme ole kuitenkaan milloinkaan toteuttaneet, sillä sen kirjoittamiselle ei ole ollut aikaa, ja olemme halunneet kannustaa ja jättää tilaa improvisaatiolla myös esityksissä. Rekvisiitan, pukujen, valojen, äänien kanssa on päästävä harjoittelemaan viimeistään toisen viikon keskiviikkona, sillä torstaina on jo ensimmäinen esitys. Perinteisesti torstaina on esiinnytty Raisiossa ja perjantaina Turussa ja Liedossa. Lehdistö on usein ollut kiinnostunut tulemaan tekemään projektista juttua. Jokaisesta projektista on kirjoitettu useampi lehtijuttu, mikä on ollut näyttelijöille usein erittäin iso asia. Lehdistön mukaan ottaminen on ollut tärkeää myös siksi, että olemme halunneet tuoda julkiseen keskusteluun työttömyyteen liittyviä asioita ja tuoda nuorten ääntä kuuluville. Otto: ”Niin jos sanomalehdes ollaan keskisormi pystys, ni kyllähän se varmaan vaikuttaa johonki ihmiseen jollain taval”.

Kun pyysin haastatteluissa nuoria kuvailemaan tunnelmia esityksiin liittyen, käyttivät nuoret hyvin vahvoja ja tunnepitoisia ilmaisuja. Monille esitykset olivat hyvin kokonaisvaltainen jännityksen täyttämä kokemus, joka esityksen jälkeen oli purkautunut vapautuneeksi hyvän olon tunteeksi ja ”voittajafiilikseksi”. Anna ja Inka sanoivat molemmat, etteivät muista itse esityksistä mitään, ja Inka arveli sen johtuvan adrenaliinista, jonka Samulikin mainitsee. Viimeisessä lainauksessa tulevat esille myös omat tunteeni ja mietteeni viimeisen projektin loppumetreillä, kun ensimmäisestä esityksestä on selvitty kunnialla.

Joka ikinen kerta ku oli esiintyminen, ni siel lavan takana sydän pampas tuhatta sataa ja teki mieli oksentaa ja pyörtyy ja kaikkee mahollista. *naurua* Mut sit ku sinne pääsee ja sai ne replat tehtyy ja oltiin jo loppusuoralla, ni se kaikki katos ja ei ollu niinku mitään ongelmaa. Esitysten

jälkeen oli todella hyvät fiilikset ja tuli se adrenaliinipiikki, et ois halunnu lisää. Se oli silleen sääli, et oli vaan silloin ne kolme esitystä. Aina halus vaan lisää ja lisää. (Samuli)

Ihan hyvät fiilikset sen jälkeen oli. Tärinät oli kyl kovat. Kaikki paikat tärisi. Mut oli semmonen olo, et mä selviytysin siitä. Kyl se oli aika huikeet! Vaikkei mittään muistanu niist esityksist, ni ajatteli, et tuol mä olen niinku seissy kaikkien noiden ihmisten edes, ni kyl se oli vähän semmosta et "vau". (Anna)

Esityksestä selvittiin! Tuntuu kuin painava rinka olisi nostettu harteilta. Aamupäivän läpimeno ei mennyt kovinkaan hyvin, ja näytti vahvasti siltä, että toista läpimenoa ei ehditä tekemään niin kuin ei ehdittykään. Oli varmasti hyvä, ettei sitä kiirehdittykään uudestaan läpi vaan, käytettiin aika siihen, että rauhassa valmistauduttiin, ja nostatettiin tunnelmaa, keskityttiin ja pidin viimeiset tsemppauspuheet heille. Esitys meni niin paljon paremmin kuin aikaisemmat läpimenot, että se tuntui suoranaiselta ihmeeltä. Huomenna sitten vielä pari esitystä ja sitten voikin hetkeksi huokaista helpotuksesta. Olo tuntuu nyt hyvin tyhjältä, tavallaan myös aika euforiselta. (Ohjaajan päiväkirja)

Prosessi on raskas, mutta myös äärettömän palkitseva niin ohjaajille kuin nuorillekin. Siinä on myös se taika, että kun jonkin asian eteen ponnistelee, niin lopputuloskin tuntuu sitä hienommalta. Samaa asiaa ovat pohdiskelleet myös Danska-Honkala ja Poteri tutkiessaan kohdennettua nuorisotyötä sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta. He puhuvat "flow-kokemuksista", jotka voivat kantaa elämässä eteenpäin. Mikäli johonkin asiaan liittyy haasteita, lopputuloksen aiheuttama mielihyvä on suurempi kuin nopean ja helpon hivin (Danska-Honkanen & Poteri 2011, 146.). Myös ohjaaja Heidi Elo kuvailee liiallista mukavuutta tappavaksi. Passivoituminen voi tapahtua kuin vahingossa, jos valitsee aina lyhyellä tähtäimellä helpoimman vaihtoehdon.

Sellanen liiallinen mukavuus on tosi tappavaa, niin ku sinne kotiin jääminen ja siin omas pienes elämäs oleminen, ettei oteta kontaktia mihinkään. Monihan on tullut sellasest lähtökohdasta, et ne ei oo joutunu tekemään kauheesti mitään sellasta omia rajoja ylittävää. Mut tässä sä joudut heittäytymään ja inspiroimaan muita ja olemaan ja käyttämään luovuutta, niin se on tosi kokonaisvaltaista. (Heidi Elo)

"Flow" luo lisäksi tunteen siitä, että on ikään kuin yhtä toiminnan kanssa, ja minäkeskeisyys katoaa. Turhia murheita ei tällöin ehdi miettiä. "Flow" on sisäisesti palkitsevaa, ja saa tavoittelemaan tunnetta yhä uudelleen. (Uusikylä 2012, 133–134.) Onnis-

tumisen kokemisen mielihyvä saa siis tavoittelemaan onnistumisia yhä uudelleen. On hyvin tärkeää irrottautua välillä omien murheiden ja asioiden vatvomisesta ja keskittyä johonkin aivan muuhun, kuten luovaan tekemiseen. Jatkuva negatiivisissa tunteissa märehtiminen yleensä vain pahentaa tilannetta (Rantanen 2013, 33). Kun keskittyy ajattelemisen sijasta tekemiseen, omat aivotkin saavat lepoa samojen ongelmien vatvomisesta ja ratkaisut ongelmiin voi nähdä kirkkaammin, kun niitä ei jatkuvasti pyöritä mielessään.

5 VAIKUTUKSET

Silloin kun vasta suunnittelin opinnäytetyön tekemistä aiheesta, olin hyvin skeptinen sen suhteen, voisinko millään tavalla tieteellisesti todistaa sitä, että pajaan osallistuminen olisi vaikuttanut nuorten elämään. Tämä väite tuntui varsin mahtipontiselta, koska kyseessä on kuitenkin vain kahden viikon pituinen toiminta. Vaikka olin itse havainnut nuorissa tapahtuneen selkeitä muutoksia pajan aikana, olivat ne vain omia (ja toki myös muiden ohjaajien) tulkintoja, joille ei löytynyt siinä kohtaa sen suurempia todisteita kuin tuntuma siitä, että muutosta positiivisempaan suuntaan oli tapahtunut.

Samoja pohdintoja on käynyt Fanny Vilmilä Taidot elämään -hankkeen puitteissa, joissa tutkittiin elämäntaitojen vahvistumista alle viikon kestoisen taideviikon aikana nivelvaiheen VALMA-koulutuksessa. Tutkimuksessa löytyi kuitenkin hetkiä ja kohtia, jolloin havaintojen perusteella voitiin todentaa jonkin elämäntaitoihin liittyvän asian aktivoituneen näinkin lyhyessä ajassa. (Vilmilä 2016, 17). Omassa tutkimuksessani perspektiivi ja näkökulma ovat laajempia, koska haastateltavilla oli jo aikaa pajasta, lyhimmillään puoli vuotta ja pisimmillään viisi vuotta. Kun pajasta on jo kulunut aikaa jonkin verran, pystyy sen merkityksen ja vaikutuksen omaan elämään näkemään paremmin kuin juuri sillä hetkellä, kun paja on vasta loppunut.

Tutkimukseni alkupuolella lähdin siis melko varovaisin oletuksin liikkeelle. Ajattelin, että tutkimuksen painopiste olisi nimenomaan nuorten kokemusten eikä pajan vaikutusten tutkimisessa. Nyt kun olen analysoinut haastatteluaineiston, voin kuitenkin rohkeasti todeta, että pajalla on ollut vaikutusta. En missään nimessä väitä, että teat-

teripajalla olisi ollut suurta vaikutusta kaikkiin osallistujiin. Monelle kokemus on ollut vain hauska piristys arkeen, ja haastattelujen ulkopuolelle on myös jäänyt iso joukko näitä nuoria. Haastateltavistani esimerkiksi Leo joutui todella pinnistelemaan, että edes muisti mitään projektiin liittyvää, mutta hänkin mainitsi kuitenkin ison asian kysyessäni vaikutuksista: ”Sosiaalinen pelko loppui. Sen jälkeen ei jännittänyt yhtään niin paljon kuin ennen”.

Leolle paja ei tuntunut olevan kovinkaan merkittävä, se oli vain yksi kokemus muiden joukossa. Joillekin paja oli kuitenkin kiistatta erittäin merkittävä ja jopa ”elämän käännekohta” kuten haastateltavistani Anna toteaa. Useat haastateltavat pystyivät erittäin tarkkanäköiseen analyysiin ja reflektioon omasta tilanteestaan ja henkilökohtaisesta kasvustaan. He tulkitsivat myös muissa tapahtunutta muutosta hyvin tarkkanäköisesti.

Haastattelujen toteutus oli itselleni pajan ohjaajana ja kehittäjänä erittäin palkitsevaa ja liikuttavaa. Sain paljon vahvistusta sille, että olen tehnyt työssäni oikeita asioita, ja myös todistusaineistoa sille, että taidelähtöiset menetelmät ovat oikeasti vaikuttavia, se ei ole vain oman pääni sisällä oleva ajatus. Haastatteluissa ilmi tulleet vaikutukset olivat hyvin merkittäviä.

Suurimmalla osalla eli kuudella haastateltavista ei ollut mitään aikaisempaa kokemusta teatterista. Ainoastaan Mira oli harrastanut aiemmin teatteria. Yleisesti on tunnut siltä, että pajasta saavat irti kaikkein eniten juuri he, joilla ei aikaisempaa kokemusta teatterista ole ollut. Heille esiintyminen yleisön edessä on erittäin jännittävä tapahtuma, josta selviytyminen aiheuttaa vahvan onnistumisen ja itsensä ylittämisen kokemuksen. Parhaassa tapauksessa tämä aiheuttaa positiivisen kierteen kuten tässä Annan kommentista voidaan tulkita. Anna jännitti esiintymisiä erittäin paljon, ja uskon, että juuri tämä jännityksen ja itsensä ylittämisen kokemus sekä ”itsensä testaaminen” kuten Anna asian tässä kommentissaan muotoilee, oli avainasemassa siinä, että muutosta tapahtui niin paljon.

Mä pääsin pois kotoa ja sain rytmin elämään, et mihin aikaan herätään ja milloin ollaan jossain. Ja sit mennään kotiin ja on vapaa-aikaa. Se oli se rytmi ja ihmiset, ja pääsi puhumaan ja niinku testaamaan itseensä tosi paljon. Mä sain itteeni oikeen kunnolla niskasta kiinni. Ja sit mä päätin-

kin, et mä jatkan tuol (nuorten työpajal), ja siit lähti sit kaikki koulujutut ja muut. Et siitä se mul ainakin lähti. Ja mä luulen, et aika monel muullakin. Se oli niinku itsensä löytämistä ja käännekohta elämässä. Siit lähti sit vähän niinku kaikki parempaan suuntaan. (Anna)

Voimavarojen tunnustaminen vahvistaa itsetuntoa ja itseluottamus kasvaa tasaiseen tahtiin onnistumisten myötä. Onnistuminen kantaa aina uusiin onnistumisiin. (Nivala 2015, 121–125.) Hienoin tulos on, kun onnistumisen kokemus antaa ihmiselle rohkeutta kokeilla jotakin muuta jännittävää, joka vie elämässä eteenpäin. Lastensuojelussa pitkään luovia menetelmiä käyttänyt Päivi Känkänen toteaa: ”Itseilmaisuus taiteen keinoin voi tarjota voimistuvia kokemuksia siitä, että käsitystä itsestä voi muuttaa” (Känkänen 2013, 90).

Pääasiat, jotka haastatteluaineistosta nousivat ilmi, olivat vaikutus itsetuntoon ja myös itsevarmuuteen. Kaikki haastateltavat kokivat rohkaistuneensa pajan aikana. Tämä ilmeni yleisessä kanssakäymisessä ihmisten kanssa, oman mielipiteen ilmaisemisessa ja esiintymispelon hälvenemisenä. Omat havainnot, muiden ohjaajien kommentit ja toisten ryhmäläisten arvioit muiden kehittymisestä tukevat nuorten itsearviointeja. Itse olin nähnyt kaikissa seitsemässä haastateltavassa muutosta ja kehitystä pajan aikana, mutta kaikkein suurin muutos oli nähtävissä Annassa, Inkassa ja Tuomaksessa. Samoilla linjoilla oli myös näissä pajoissa ohjaajaparini ollut Jussi Hernelahti.

Alussa vastahankainen ja esiintymistä karsastava Tuomas esiintyi muun ryhmän mukana Logomossa Valtakunnallisilla työpajapäivillä monen sadan ammattilaisen edessä ja heittäytyi upeasti useaan eri rooliin muun muassa ripaskaa lavalla tanssien. Tätä ei siitä sulkeutuneesta ja ujosta Tuomaksesta, joka ensimmäisinä päivinä lähinnä tarkkaili varautuneesti tilannetta, olisi ikinä uskonut, ei myöskään Tuomas itse, kuten hän haastattelussa kertoi.

Anna taas oli pajan alussa (Ja vielä lopussakin) todella kova jännittäjä ja tuntui olevan emotionaalisesti aika lukossa alkuun. Inkan kanssa taas jouduttiin pajan aikana tekemään työtä muun muassa sitoutumisen ja tunteiden säätelyn kanssa. Ohjaajan näkökulmasta katsoen Annan ilmaisu vapautui ja jännittäminen väheni pajan myötä silmin nähden. Inkasta tuli taas todellinen projektin sankari, kun esityksen kanssa

lähdettiin kilpailemaan valtakunnalliseen Nuoren kulttuurin Teatrikseen, jossa hän ottikin lennossa esittääkseen toisen päärooliin, kun alkuperäinen näyttelijä ei päässyt paikalle. Yhtäkkiä hän olikin niin sitoutunut projektiin kuin vain kukaan voi olla, ja asenne oli mitä ihailtavin.

Anna ja Inka kokivat itsekin saaneensa paljon pajasta, Tuomas taas kuvaili niukka-sanaisemmin ja vaatimattomammin omaa kehitystään. Näiden kolmen nimet sekä myös Samulin nimi tulivat ilmi myös haastatteluissa, kun kysyin, olivatko nuoret huomanneet muissa ryhmäläisissä muutosta pajan aikana. Muitakin tutkimuksen ulkopuolella olevia nuoria nimettiin, mutta keskityn nyt heihin, jotka ovat tutkimuksessa mukana.

No ainakin just Tuomaksessa. Kun se just alotti sillä, et ”Moi mä oon ujo”. (Mira)

Joo monessakin. Inka ainakin. Se sai tosi paljon enemmän itsevarmuut. Ja sit varsinkin kun lähdettiin sinne Teatrikseen, ja se sai sen isomman roolin, ni se ainakin. Mullekin se soitti monena iltana, et ”Yhyy, en mä pysty siihen!”. Mut sit mä menin sen luona käymään ja puhuin sen kanssa monta tuntii. Ja Samuli on toinen. Ne on semmosii, et sai paljon itsevarmuutta. Ja uskalsi tuoda kans itteensä paljon enemmän esil. (Anna)

Kyl ainakin Samuli. Ihan huomattavasti. Se alko ilmasee itseään tosi rohkeesti. Kun silloin, kun mä olin sen kans siel pajalla, ni se oikeen puhu mulle, että miten hän on aina ollu niin ujo. Et ei koskaan uskalla sano mitään. Et kyl siin pajan aikana huomaa, et ainakin sellanen itsensä ilmaiseminen, se tuli ihan selkeesti, et se kasvo siinä. Ja Annalla kans mun mielestä. Siit tuli mun mielestä oikeesti aika paljon vahvempi. Ni silloin alkuvuokosta ku meil alko se teatteri, ni se oli vähän semmonen hisukka ja ujo ja tämmönen. (Inka)

Varsinkin näiden kohdalla, jotka itse näkevät muutosta tapahtuneen, muut ryhmäläiset ovat sen nähneet ja ohjaajatkin ovat sen havainneet, ei voida kiistää sitä, etteikö muutosta todella olisi tapahtunut. Pajan pitkäkestoisempia vaikutuksia on vaikeampaa arvioida, mutta ainakin Otto, jolla teatteripajasta oli kulunut jo viisi vuotta, koki tiettyjä pidempikestoisiakin vaikutuksia pajalla olleen. Otto puhuu haastattelussa elämänskatsomuksen avautumisesta ja henkisestä kasvusta. Otto opiskelee nykyään OKL:ssä ja on ollut koulun kautta teatterin parissa tekemisissä. Hän kertoi haastattelussa, että oli ollut juuri yhden ison esityksen pääroolissa.

No mä voin sanoo, et mä sain itteeni aika paljon eteenpäin. Mun elämäkatsomus ehkä just niinku avautui erilaisten ihmisten osalt. Et koska en mä ollu ollu ikinä ennen sellases tilantees, mis mä joutuisin olemaan työttömien kans. Mä olin vast päässy lukiost vuosi takaperin. Et en mä uskonu, et mä oisin tollases porukas ollu. Mut sit taas toisaalt, ku sä oot tollases roolis tollases näytelmäs, ni mua ei oo jännittänyt esiintyminen oikeestaan ikinä. Silloin mua jännitti, mä muistan. Mut lähinnä se, et ku sä tiedät, et sä et halua olla tavallaan se, mitä sä esität, ni se ajaa sua eteenpäin elämäs. Se on yks asia, mikä on mua ajanut eteenpäin koko ajan. Mä haluan olla jotain muuta. Ei kukaan halua olla työtön. Paitsi ne jotka tekee sitä tahallaan. Tos porukas ei mun mielestä sellasii kauheesti ollu. (Otto)

Yksi ilahduttava vaikutus oli myös se, että osa pajalaisista oli saanut uusia ystäviä teatteripajan kautta. Haastateltavista neljä mainitsi uuden ystävän tai ystävien löytymisen pajan kautta. Myös tämä on erittäin hieno ja lyhyen keston huomioiden yllättäväkin tulos, jolla on varmasti ihmisen hyvinvointia lisäävä vaikutus. Myös kiinnostus ja usko omiin taitoihin luovaa toimintaa kohtaan olivat kasvaneet. Haastateltavista neljä mainitsi, että haluaisi tulevaisuudessakin harrastaa teatteria ja Otto olikin ollut muissa näytelmissä mukana pajan jälkeen.

Pajan vaikutukset ulottuvat laajemmallekin kuin pajoihin osallistuneisiin nuoriin. Kantaaottavat näytelmät ovat varmasti puhutelleet myös esitysten katsojia. Esityksiin on kutsuttu nuorten läheisten lisäksi työttömien nuorten kanssa toimivia ammattilaisia kuten nuorten työpajojen ohjaajia ja TE-toimiston virkailijoita, koululaisryhmiä ja kuntapäätäjää. Teatteripaja on varmasti rikkonut stereotypioita työttömistä laiskoina ja saamattomina, ja tuonut heidät esille uudessa valossa aktiivisina ja lahjakkaina yksilöinä. Myös nuorten lähipiirille ja nuorten kanssa toimiville on voinut olla silmiä avaava kokemus nähdä tuttu nuori totutusta poikkeavassa roolissa. Teatteripajan vaikutukset ovat siis hyvin laajat, mutta keskityn tässä tutkimuksessa ja seuraavissa kappaleissa vaikutuksiin nimenomaan osallistujien näkökulmasta.

5.1 Rohkaistuminen ja itsetunnon vahvistuminen

Kaikkia seitsemään haastattelua yhdisti se, että jokainen haastateltavista mainitsi itsetunnon tai itsevarmuuden ja rohkeuden kasvaneen teatteripajassa mukana olon myötä. Itsetunnon vahvistuminen ilmeni monin eri tavoin, ja se yhdistää monia muita-

kin vaikutuksia, joita haastatteluissa ilmeni. Kaikki ihmisen pärjääminen kulminoituu kokemuksi ja havaintojeni perusteella itsetuntoon. Hyvällä itsetunnolla varustettu ihminen yksinkertaisesti voi ja pärjää elämässä paremmin. Älykkyys ja muut taidot eivät auta silloin, jos ihmisen itsetunto on nollassa. Siksi koen erittäin upeaksi asiaksi, että juuri itsetunnon kasvu nousi niin voimakkaana aineistosta.

Tuli itsevarmuutta aika paljon enemmän. (Leo)

Ku ei ollu pitkään aikaan ollu yleisön edessä tai silleen porukas tehny paljon mittään, ni kyl siin varmaan tuli rohkeutta itteensä kohtaan. (Mira)

Tavallaan se kohotti itsetuntoa, koska sä oot siinä sen ryhmän kanssa ja te teette jotain ehkä hiukan merkityksellist. Ja totta kai se kohottaa itsetuntoa, et sä saat lopputulokseks jotain, mitä ihmiset mukamas kehuu tai kyl sitä tosi moni kehu. (Otto)

Myös useissa muissa taiteen hyvinvointia tarkastelleissa tutkimuksissa on päädytty samaan tulokseen, itsetunnon kasvuun. Muun muassa Helsingissä joukko nuorisotyöntekijöitä kehitti ”Voimatarinan” menetelmän, jossa yksilön vahvuuksia korostetaan taiteen soveltavan käytön avulla. Tutkimuksessa ohjaajat kokivat menetelmästä olevan apua nuorten itsetunnon vahvistumisessa, omien vahvuuksien uudelleen löytämisessä sekä yhteisöllisyyden tukemisessa ja ylipäätään sosiaalisessa vahvistamisessa. (Haapanen, Sava & Vesänen-Laukkanen 2006, 7.)

Mielenterveyskuntoutujien kanssa teatteria tehnyt Varpu Pekasti nosti omien tutkimustensa merkittävimmiksi asioiksi juuri kuntoutujien itsetunnon, elämäntilanteen ja ennen kaikkea itseilmaisun kasvun. Hän kuvaa sitä, miten monet todella hiljaiset olivat rohkaistuneet tekemään yhdessä erilaisia draamaharjoituksia ja sanomaan oman mielipiteensä ryhmässä. (Pekasti 2014, 256.) Juuri rohkaistuminen ja oman mielipiteen ilmaisun vahvistuminen nousivat myös omasta aineistostani ja erityisesti viimeisen projektin kohdalla, jossa esityksen aihe masennus oli monelle henkilökohtainen. Tässä projektissa mukana olleet Inka ja Anna kokivat molemmat, että olivat ensimmäistä kertaa elämässään uskaltaneet puhua aroista asioista ääneen.

No mä oon aina ollu sellanen, et sit ku mult kysytään, ni kyl mä sit alan kertoo niit mun omia asioita. Mut nykyään mä en enää pelkää uusii ihmisiä. Ja niinku pelkää kertoo niille niit asioita. Semmosii, jotka on mulle niinku arkoit. Ni mä en pelkää, koska mä tiedän, et osal ihmisist, ni niil on

niit samoi juttui ku mulla. Ja se just synty siel teatteripajas, et ku siel uskals avata niinku ensimmäisen kerran äänes, ja löysi, et on muitakin. Niin siit tuli semmonen olo, et hei kyl mä voin puhuu ääneen. Et se on kasvanu mun mielestä. (Inka)

Itsetunnon vahvistumisesta ja rohkaistumisesta puhuttaessa voidaan käyttää myös ”kyvykkyyden” ja ”minäpystyvyyden” käsitteitä. Kyvykkyys käsittää kokemuksen omasta osaamisesta ja pystyvyydestä, joka edellyttää itseluottamusta (Vilmilä 2016, 28). Minäpystyvyydellä tarkoitetaan periaatteessa samaa kuin itsetunnolla, mutta siihen liittyy myös yksilön ja yhteisön välinen luottamuksellinen suhde ja toiminnallisuus (Kuure 2015, 19). Itsetunnon vahvistuminen tapahtuu vahvasti juuri positiivisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja positiivisen palautteen kautta. Positiivista palautetta nuoret saivat ohjaajilta, muilta ryhmäläisiltä sekä myös ulkoapäin esityksestä saatujen kehujen ja tunnustusten myötä. Tällä oli vaikutusta myös itsetuntoon.

No Kaikki on kauheesti kehunu, kaikki mun kaverit, silleen et ”tosi hyvä kun sä jaksoit” ja et mitä nyt noi pari kävi kattomas ni ”tosi hyvin sä vedit”. Ni kyl siitakin, kun on sitä viel täs kesälläkin pariin kertaan kuullu, ni kyl siitakin on jääny, semmonen et ehkä me vedettiin ihan hyvin. Simonen itsetunto on kans vähän kohonnu. (Inka)

5.2 Jännityksen ja esiintymispelon hälveneminen

Useaa teatteripajoissa ollutta työtöntä nuorta on yhdistänyt kova asioiden jännittäminen ja jopa esiintymispelko (jonka taustalla usein huono itsetunto). Nämä asiat ovat saattaneet jopa haitata heidän työllistymistään tai opiskeluihin pääsyään. Osalle heistä teatterin harrastaminen ei ole koskaan tullut mielenkään, mutta osalla on ollut selvästi jonkinlainen kiinnostus teatteria kohtaan jo aikaisemmin, mutta ei ole ollut rohkeutta mennä toimintaan mukaan. Keskustelimme Samulin kanssa tästä asiasta, sillä ihmettelin, miksei hän ollut mennyt koskaan kokeilemaan teatteria esimerkiksi johonkin harrastajateatteriin, vaikka hän oli ollut kiinnostunut asiasta jo vuosikausia.

No se on varmaan taas rahakysymys. Ja ei mulle oo vissiin koskaan puhuttu asiasta että ”Hei sä voisit mennä sinne ja tälleen näin”. Et on oltu vaan hiljaa tai... Ja nykyäänki ni mä vaan pelkään, et se on niin vaikeeta päästä semmosiin, tota noin niin, en mä tiedä et miten tarkkoi siel sit ollaan. Pitäis vaan mennä yrittämään johonki porukkaan. (Samuli)

Jännittäminen ja rohkeuden puute on siis saattanut vaikuttanut hyvin moniin asioihin. Monta tilaisuutta on voitu jättää käyttämättä, kun ei ole ollut rohkeutta uskaltaa ottaa asioista selvää, eikä ole ollut riittävästi uskoa omaan pärjäämiseen. Kun jännitys saadaan jollain tavalla hallintaan, on elämä huomattavasti helpompaa.

Ensimmäisessä pajassa mukana oli eräs nuori, jolla oli erittäin vakava esiintymispelko ja paniikkihäiriö. Ryhmän ja ohjaajien kannustuksella hänet saatiin kuitenkin ylipuhuttua erittäin pieneen rooliin, jossa hänellä oli yksi repliikki. Se oli hänelle valtava onnistumisen kokemus, ja hän oli äärettömän ylpeä itsestään.

Useat nuoret ovat olleet teatteripajan alussa ujoja ja sulkeutuneita, mutta kovalla kannustuksella ja ryhmän tuella, on syntynyt tila, jossa he ovat uskaltaneet vapautua ja heittäytyä, sekä rohkaistuneet kokeilemaan uutta. Anna kuvailee vaikutusta jännittämiseen hyvin konkreettisesti.

Mä en jännitä enää läheskään niin paljon olla ihmisten edessä ja puhuu esimerkiksi ihmisten edessä. Et mul oli se ennen tosi vaikeeta, esimerkiksi koulussa pitää esitelmii tai jotain, ni se oli ihan kamalaa. Ei siit tullu yhtään mitään. (Anna)

5.3 Ajattelun laajentuminen ja usko omiin kykyihin

Positiiviset tunnekokemukset, joita teatteripajasta runsaasti saa, lisäävät ajattelun laajentumista ja ajatusten suuntautumista tulevaisuuteen. Vastaavasti negatiiviset tunnekokemukset kapeuttavat ajattelua, huomio kiinnittyy yksityiskohtiin ja ajattelu suuntautuu enemmän menneisyyteen. Tunteet vaikuttavat myös tarkkaavaisuuden suuntautumiseen. Kun ihminen on innostunut, hän myös näkee maailmassa entistä enemmän mahdollisuuksia. (Rantanen 2013, 22–55.)

Marke-Riitta Martsola, joka on työskennellyt saman kohderyhmän, eli työttömien kanssa ja käyttänyt luovia menetelmiä työttömien omien voimavarojen löytämisessä toteaa: ”Luovuuden ja taiteen avulla on mahdollista kurkistaa niihin kohtiin itsessä, jotka ovat piilossa ajattelun kuolleesta kulmasta käsin katsottuna. Niin ikään työskentely voi rohkaista yksilön itsetunnon ja omanarvontunnon kasvua” (Martsola 2004, 109).

Martsola puhuu taiteen terapeuttisesta voimasta ja taiteesta ”vapauden saarekkeena”, jossa ihmisen on mahdollista olla omana itsenään ilman ulkopuolelta tulevia vaatimuksia. Tähän toiseen todellisuuteen liittyy lumousta, lohdutusta ja taikaa. ”Vapauden saarekkeella” pystytään tarkastelemaan omaa olemassaoloa vaihtoehtoisista perspektiiveistä. (Emt., 104.)

Samasta asiasta hieman eri sanoin puhuu myös Känkänen. Känkänen korostaa taiteen kontrollista vapaata tilaa ja taiteen metaforista suojaa, joka antaa mahdollisuuden symboliseen etäisyyteen. Tällöin syntyy tilaisuus käsitellä epäsuorasti vaikeitakin asioita: ”Taiteellinen toiminta voi toimia suojaavana, välittävänä tai vapauttavana välineenä tarttua mielessä liikkuviin asioihin.” (Känkänen 2013, 89–99.) Tämä taiteen antama suoja käsitellä vaikeitakin asioita näkyi erinomaisesti viimeisessä projektissa. Masennuksen vaikeaa aihetta ei olisi varmasti pystytty käsittelemään yhtä hyvin suoraan. Mutta aiheen käsittely draaman kautta loi juuri tuon metaforisen suojan, joka mahdollisti aiheen käsittelyn myös yksilötasolla.

Otto puhui haastattelussa oman ajattelun laajentumisesta ja elämäkatsomuksen avautumisesta. Osalla ajattelun laajentuminen näkyi taas sellaisissa asioissa, että usko omaan tekemiseen vahvistui ja uskalsi taas haaveilla asioista, jotka oli jo aikaisemmin hylännyt. Tämä tulee hyvin esiin Inkan kommentissa.

Kun muahan siis lytättiin... Kaikki ne mun haaveet mistään semmosesta ääninäyttelijä tai mistään semmosesta käsikirjoittajan urasta. Kaikki lytättiin saman tien, et et sä mihinkään Lahteen lähde opiskelemaan. Niin ni ehkä se, et on uskaltanu taas mieltii sitä, et jos vaan oikeesti lähtis opiskelemaan johonki. Ja sit kun mua kiinnostaa enemmän kaikki äänijutut, ääninäyttelijäks tai ääniteknikoks vaikka, niin sekin vois olla ihan hauska. Ja vaikka mä tykkäsin siit näyttelemisestäkin, niin ehkä enemmän se ääniteknikko ois mun. Jos mä lähtisin sinne. Nyt uskaltaa taas enemmän mieltii, et ehkä joskus tulevaisuudessa. (Inka)

Se, että Inka uskaltaa taas haaveilla on mielestäni erittäin suuri askel. Vaikka hänestä ei koskaan tulisikaan ääninäyttelijää tai ääniteknikkoa (sekin on tosin täysin mahdollista), on erittäin tärkeää, että nuorena uskaltaa haaveilla ja lähteä yrittämään toteuttamaan haaveitaan. Jos yrityksestä huolimatta haaveet eivät toteudukaan, voi ainakin todeta yrittäneensä, eikä tarvitse vanhempana jossitella sitä, ettei koskaan

yrittänyt. Haaveet myös ajavat ihmistä eteenpäin ja antavat voimaa. Motivaatiota jonkin välietapin toteutukselle (vaikkapa työkokeilupaikan etsimiselle) löytyykin ihan eri tavalla, kun tietää, että se vie jollain tavalla eteenpäin kohti suurempaa haavetta (esim. alan koulutuspaikkaan pääsyyn). Se, että uskoo itseensä on jo suuri askel ja edellytys sille, että haaveet voivat todella toteutua.

Myös Samuli ja Tuomas kertoivat saaneensa lisää itsevarmuutta luovalle toiminnalle. En usko, että on sattumaa, että Samuli päätyikin reilu puoli vuotta teatteripajan jälkeen opiskelemaan luovaa alaa ja olisi kiinnostunut jatkamaan teatteriharrastusta. Tuomas kuvailee käsitystään teatteria kohtaan muuttuneen näin: ”Niin mul oli oikeesti sellanen näkökulma teatteriin, että se on niinku vanhahtava juttu, ja on niinku ihan turhaa ja tylsää tehdä. Enää mä en ajattele niin.” Monenlaisia ennakkoluuloja hävisi teatteripajan myötä. Otolla oli ollut ennakkoluuloja työttömiä kohtaan, mutta oli yllätynyt kuinka hyvin oli tullut kaikkien kanssa juttuun. Tuomaksella (ja monella muullakin) oli paljon ennakkoluuloja teatteria kohtaan, jotka kokemuksen myötä olivat haihtuneet.

5.4 Sosiaaliset vaikutukset

”Mul on vähän enemmän rohkeuttakin tullut. Mä osaan jutella enemmän taas uusien ihmisten kanssa ja mul ei oo niin sulkeutunut olo”, kuvailee Anna muutosta itsessään. Jo aikaisemmin käsitelty jännityksen lieventyminen esiintymistilanteissa on tietysti upea ja hyvin looginen vaikutus tällaisesta kokemuksesta, mutta ehkä hieman yllättäen myös ihmisten kanssa puhuminen ja toimiminen, ylipäättään vuorovaikutustaidot nousivat myös aineistosta. Melkein kaikki vaikutukset tuntuvat jollain tavalla liittyvän toisiinsa, joten tämänkin taidon vahvistumisen taustalla ovat mielestäni ja myös aineiston perusteella rohkeuteen ja itsetuntoon liittyvät asiat. Samulin kommentista tulevat ilmi sekä ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, itsetuntoon, että ajattelun laajentumiseen liittyvät asiat.

No mä oon varmaan taas yks askel edempänä sitä, et miten mä lähestyn uusia ihmisiä ja näin. Niin ja sain tottakai sitä haluamaani varmistusta siihen, et osaanko näytellä vai en. Ton palkinnon myötä, ni kyllä se ko-

hotti tota itsetuntoo. Et kai sitä nyt jotain osaa tehdä. Ni miksei jatkaiski.
(Samuli)

Hyvin konkreettisesti mitattava asia, jonka nuoret mainitsivat, olivat uudet kaverisuhteet. Haastatteluissa tuli itsellenikin yllätyksiä. Tiesin esimerkiksi Annan ja Inkan ystäväystyneen pajan aikana, mutta esimerkiksi Mira mainitsi olleensa juuri maalaamassa erään pajassa mukana olleen (ja tämän tutkimuksen ulkopuolella olleen nuoren) seinää. Minulla ei ollut aavistustakaan, että he olivat edelleen tekemisissä keskenään.

Myös vankilateatteritutkimuksessa sosiaaliset vaikutukset nousivat selkeinä tuloksina aineistosta. Osallistujat olivat luoneet uusia sosiaalisia suhteita, yhteishenki oli parantunut ja arvostus muita kohtaan oli lisääntynyt. (Pirttilä-Backman ym. 2015, 410–411.) Samoja tuloksia hieman eri painostuksilla löytyi myös omasta tutkimuksestani. Ryhmädynamiikka vain on erilainen, kun teatteripajassa olleet nuoret eivät lähtökohdaisesti ole tunteneet toisiaan entuudestaan. Tämä oli varmasti yksi syy siihen, miksi uusia kaverisuhteita syntyi helposti. Tutustuminen aloitettiin ”puhtaalta pöydältä” ilman valmiita sosiaalisia hierarkioita.

Tutkija Markku Hyypän mukaan taiteen vaikutus hyvinvointiin ja terveyteen perustuu juuri ihmisiä verkostoivaan ominaisuuteen. Pelkkä taide-elämys ei kansainvälistenkin tutkimusten mukaan yksin lisää hyvinvointia vaan sen kokeminen yhdessä. (Hyypä 2014, 123–125.) Teatterin tekemisen erityispiirteenä on vahva yhteisöllisyys. Toisiin tutustuminen tapahtuu nopeammin ja syvällisemmin kuin monen muun harrastuksen tai yhteisen tekemisen kautta.

Uudet ystävyysuhteet ovat todella arvokkaita. Siksi olen äärettömän iloinen siitä, että uusia kaveri- ja ystävyysuhteita on pajan aikana syntynyt, vaikka kesto onkin niin lyhyt. Silloin voi ohjaajanakin olla erittäin tyytyväinen, että on pystynyt luomaan sellaisen ilmapiirin ja tunnelman, että tämä on ollut mahdollista. Tunteilla ja tunnekokemuksilla on vaikutusta myös sosiaalisten suhteiden syntymisessä. Positiiviset tunteet kuten innostus ja kiinnostus lisäävät ihmisten halua solmia sosiaalisia suhteita, ja jakaa näitä positiivisia tunnekokemuksia muiden kanssa. (Rantanen 2013, 66.)

6 MUUTOKSEN MAHDOLLISTAJAT

Kuten olen edellisessä kappaleessa todennut, muutosta parempaan suuntaan tapahtui monessa teatteripajaan osallistuneessa nuoressa. Teatteripajaan osallistumisella oli positiivista vaikutusta itsetuntoon, itsevarmuuteen, rohkaistumiseen, esiintymisvarmuuteen, ajattelun laajentumiseen, uskoon omiin kykyihin sekä sosiaalisiin suhteisiin. Tässä kappaleessa pureudun syvällisemmin asioihin, jotka johtopäätösteni perusteella ovat mahdollistaneet muutoksen ja positiiviset vaikutukset. Saan ajatuksiini myös paljon vahvistusta ohjaajakollegoideni mietteistä sekä muista tutkimuksista.

Vankilateatterin vaikutuksia tutkinut tukijaryhmä nimesi positiivisen muutoksen tärkeimmiksi tekijöiksi vartijoilta ja vangeilta kerätyn aineiston perusteella itsensä ylittämisen kokemuksen, positiivisen palautteen saamisen ja ryhmäpaineen (Pirttilä-Backman ym. 2015, 406). Samankaltaisiin johtopäätöksiin olen myös omassa tutkimuksessani päätenyt hieman eri painotuksilla. Näen ohjaajien ja ryhmän kannustuksen hyvin merkitykselliseksi. Näiden lisäksi koen teatterin tekemisen kokonaisvaltaisuuden kehollisuuden ja emotionaalisuuden kautta erinomaisena alustana monipuoliselle oppimiselle, joka voi johtaa positiiviseen muutokseen ja kehitykseen sekä vahvistaa sosiaalisia suhteita.

Myönteinen tunnistaminen, ryhmän ja ohjaajien tuki ja itsensä ylittämisen kokemus tuntuivat olevan tärkeimpiä asioista, jotka edesauttoivat muutosta ja kehitystä. Yksinkertaistetummin taustalla olivat positiiviset tunnekokemukset, joita saatiin niin ryhmältä kuin ohjaajilta, itsensä ylittämisen kautta ja teatterin tekemisen ilosta. Kun kysyin Annalta, mikä mahdollisti sen, että hän pystyi ylittämään itsensä, hän sanoi: ”Se vaan niinku tuli. Ehkä se oli se ku sai niist kanssatovereista apua, ni sit itekkin uskalsi.”

Kaikki haastateltavat kuvailivat ryhmän henkeä hyväksi ja luottamukselliseksi. Otto ihmettelikin ääneen, että miten kukaan ei jäänyt ryhmän ulkopuolelle: ”Koska normaalistihan koulussa aina joku jää ulkopuolelle, jotkut koulunäytelmät ja kaikki tolla-set, ni ei toimi välttämättä läheskään noin hyvin”. Ohjaajana tällaiset kommentit läm-

mittävät kovasti mieltä. Olin siis yhdessä työparini kanssa saanut luotua sellaisen luottamuksen ilmapiiriin, että ryhmällä oli positiivinen ja kannustava vaikutus yksilöön.

Näen myös taiteen ja teatterin tekemisessä jotakin ”mystistä”, joka avaa lukkoja ja lapsenomaisen tilan olla aidosti oma itsensä. Ihminen on taidetta tehdessään mukana koko kehollaan niin fyysisesti kuin psyykkisesti. Myös tunteet ovat vahvasti mukana toiminnassa, ja silloin kun ihmisen sisällä liikaa jotakin ja tunteet ovat pelissä, on myös kokemus ja sitä kautta itsestä oppiminen voimakkaampaa. Kuten olen prosessia auki kirjoittaessa kuvannut, tunteet ja sitä kautta fyysisetkin reaktiot olivat osallistujilla vahvoja varsinkin esitystä jännittäessä ja toisaalta siinä euforian tilassa, kun esitys oli ohi. En usko, että ilman näitä voimakkaita tunteita, myöskään muutosta olisi voinut tapahtua niin paljon.

Kuva 5. Antero joutuu unessaan erikoiseen työhaastatteluun pyrkiessään kissanruokatehtaan koemaistajaksi esityksessä ”Työttömän uni” (kuva: työryhmä).

Heidi Elo näkee teatteritoiminnan vahvuuksiksi ja erityispiirteiksi, sen että luovuus ja vuorovaikutus korostuvat ja emotionaalisuus on vahvasti läsnä koko ajan. Jussi Herrelahti taas kuvailee teatteriprojektia ”kuplaksi, mihin mennään ja jossa ollaan, missä

esitys valmistetaan ja lopulta kupla pamautetaan yleisön silmille”. Juju tuntuu olevan siinä, että kun keskitytään toimintaan ja saadaan ryhmä innostumaan, oppimista ja omien rajojen ylityksiä tapahtuu kuin vahingossa ryhmän ja ohjaajien myötävaikutuksella. Innostuksen tiimellyksessä unohdetaan epäusko omia kykyjä kohtaan, vanhat roolit ja negatiiviset asenteet, mitkä ovat rajoittaneet tekemistä. Innostuneena ihmisen ajattelu nopeutuu ja tekemiselle löytyy uutta energiaa. Usko omiin kykyihin on vahva hyvällä mielellä ja rima asetetaan korkeammalle. (Rantanen 2013, 53.) Se, että päästään tähän tekemisen meininkiin ja ”flow” -tilaan vaatii ohjaajilta paljon panostusta sekä omaa innostusta teatterin tekemistä kohtaan.

6.1 Ohjaajien kannustus ja innostus

Lukiessani soveltavan teatterin kirjallisuutta, törmäsin mitä mielikuvituksellisempiin vertauksiin ohjaajan roolista. Muun muassa Mari Martin kuvasi ohjaajaa kättilöksi, joka auttaa teosta syntymään ja toisaalta räätäliksi, joka räätäloi esityksiä ryhmän tarpeiden mukaan (Martin 2007, 117). Koskenniemi käytti kättilön lisäksi vertauskuvia opas ja kanssakulkija (Koskenniemi 2007, 48). Omasta mielestäni osuvin kuvaus ohjaajalle yhteisöllisessä teatteriproduktiossa on kannustava kameleontti. Tämän kaltaisessa projektissa, jossa ohjaajat tekevät melkeinpä kaiken (rekvisiittaa ja tekniikkaa lukuun ottamatta) tuotannosta taiteellisen tulokseen nuorisotyöllistä otetta unohtamatta, on oltava hyvin muuntautumiskykyinen. Välillä ollaan taitelijan, tuottajan, nuorisotyöntekijän tai terapeutin roolissa.

Humak:n tuottamassa ohjekirjassa, joka oli tarkoitettu erityisesti nuorisotyössä tehtäviin taideprojekteihin, suositeltiin resursseja säästävänä mallina kolmen ammattilaisen yhteistyönä tehtäviä projekteja. Ohjeistuksen mukaan olisi hyvä, jos mukana olisi tuottaja, taitelija ja nuorisotyöntekijä. (Kokko, Pohjanmäki, Vasara & Välisalo 2015.) Varmasti tämä onkin hyvä malli, mutta koska teatteripajamme ohjaajilta löytyy osaamista kaikilta näiltä osa-alueilta, työnjakomme on ollut se, että molemmat tekevät kaikkea. Oma panokseni on ehkä hieman enemmän painottunut taiteelliseen puoleen (varsinkin silloin kun tein töitä Heidin Elon kanssa, jolla ei ollut varsinaisesti teatteriosaamista), ja työparillani tuotannolliseen puoleen, mutta molemmat ovat tehneet kaikkea vahvalla nuorisotyöllisellä otteella.

Ohjaajalta vaaditaan paljon erityisesti ryhmän alussa. Kun ihminen tulee uuteen ryhmään, hän tulee mukaan odotuksineen ja ajatuksinaan, jotka liittyvät aikaisempiin kokemuksiin ryhmistä ja niissä otetuista rooleista (Kopakkala 2011, 59). Monilla nuorilla saattaa olla negatiivisia kokemuksia ryhmätoiminnasta, jos esimerkiksi koulussa ei ole sujunut hyvin. Ohjaajien tärkeä rooli onkin luoda ilmapiiristä miellyttävä ja luottamuksellinen heti alkuun.

Ohjaajan rooli on alussa vahvempi ja selvempi kuin muiden roolit. Häneltä odotetaan aloitetta ja esimerkkiä. Vuorovaikutus ja kiinnostuksen painopiste kohdistuvat vahvasti häneen. Osallistujien emotionaaliset liittymistunteet suuntautuvat ensisijaisesti ohjaajaan ja toissijaisesti muuhun ryhmään. (Emt., 63–65.) Siksi alku ehkä tuntuukin pajan alussa niin raskaalta, varsinkin kun ryhmässä lähes poikkeuksetta on mukana syrjäänvetäytyviä, varautuneita tai ylipäättään vastahankaisia osallistujia. Joissakin teatteripajoissa ryhmän enemmistö on ollut aluksi negatiivisella tai varauksellisella intensiteetillä paikalla, jolloin ohjaajilta on vaadittu kovaa panostusta positiivisen ja innostuneen ilmapiirin tartuttamiseksi. Tämä ei ole mahdoton tehtävä, vaikka saattaa tuntuakin uuvuttavalta, koska jo se, että nuoret ovat paikalla, kertoo siitä, että heitä kuitenkin jollain tasolla kiinnostaa olla mukana. Paja on kuitenkin vapaaehtoista toimintaa.

Puhuimme ohjaajahaastattelussa paljon siitä, miten tärkeää on olla itse aidosti innostunut, sillä ryhmä aistii, miten aidosti on läsnä. Tässä työtavassa koemme tärkeäksi myös oman aktiivisen osallistumisen ja toimimisen, esimerkin näyttämisen sille, että on sallittua heittäytyä ja tehdä itsensä naurunalaiseksi. Pelkkä ohjeiden antaminen ei riitä, kun ryhmällä saattaa olla paljonkin erilaisia henkisiä lukkoja, jotka pitää saada auki, jotta päästään luovaan ja vapautuneeseen työskentelyyn. Psykodraaman kehittäjän yhdysvaltalaispsykologi Morenon mukaan luovuus syntyy spontaanisuudesta, jolloin mieli on poikkeuksellisen vapaa. Tässä tilassa tullaan ”lapsen kaltaiseksi” ja unohdetaan toimintaa rajoittavat ennakkokäsitykset. (Niemistö 2007, 173.) Jussi Hernelahti puhuu ohjaajan suhteesta ryhmään ja ”välitilasta”, jossa välillä ollaan ikään kuin osa ryhmää, mutta kuitenkin ohjaajan roolissa.

Jos vertaa omiin muihin ohjauksellisiin tilanteisiin, niin kyl täs on niin 100% mukana ja niin auki koko ajan itse. Et se on pakkokin vaihtaa pää siihen asentoon, et nyt niinku mennään ja tehdään. En mä saa muita mukaan, jos mä oon itse sellanen et "no tehkääs". Ei siten, et ois suoranaisesti ryhmän jäsen. Koska täs kuitenkin rooli vaatii sitä, et ei niinku heittäydy siihen varsinaisesti ryhmän jäseneksi. Mut joku sellanen välitila siin täytyy saada, et sä oot sellanen heittäytyjä, joka juoksee vaikka päin seinää, jos on tarvis, mutta säilyttää silti sen ohjaajuuden. (Jussi Hernelahti)

Myös Vilmilä teki havaintoja siitä, ohjaajien oma heittäytyminen madalsi nuorten kynnystä kohdata oma jännityksensä (Vilmilä 2016, 21). Koska ryhmä tarkkailee ohjaajien toimintaa hyvin vahvasti erityisesti ryhmän alussa, on kokemukseni perusteella erittäin suuri merkitys sillä, että ohjaajat pistävät myös itsensä likoon, eivätkä anna vain ylhäältäpäin ohjeita. Tämä luo myös rennompaa ilmapiiriä, ja ajatusta siitä, ettei teatterileikkeihin osallistuminen ole mikään haudan vakava arvioitava suoritus, vaan jotain hauskaa ja vapauttavaa, johon yhdessä ohjaajat mukaan lukien heittäydytään. Kun ryhmä edistyy ja oppii ryhmän toimintakulttuurin, voi alkaa antaa pelkkiä ohjeita-kin riippuen tietysti ryhmän tarpeista.

Ryhmän kanssa on oltava hyvin herkillä, ja suuntaa on osattava muuttaa lennostakin. Ohjaajan tärkeimmiksi tehtäviksi näen innostamisen ja kannustamisen. Myös Jussi Hernelahti ajatteli ohjaajaa nimenomaan kannustajana, joka tekee kaikkea muutakin, mutta jolla olisi myös jonkinlainen taiteellinen näkemys. Tietyllä tavalla pitää osata myös joskus tehdä itsensä näkymättömäksi vaikka pitääkin kokonaisuuden hallinnassa. Otto muotoili asian näin, kun kysyin häneltä, mikä mahdollisti ryhmässä syntyneen hyvän hengen ja luottamuksen.

No oli siin varmaan se, et kaikki oli kuitenkin samas tilantees ja oli käytännös niinku pieni... toisaalt et sun on oltava siellä ja toisaalt ei ollu sellasta, et miks sä oisit halunnut sielt välttämät pois. Koska se henki... Ohjaajat oli hyvin sellasii lämpimii ja se, et ohjaaja on esimerkiks... Ohjaajil ei ollut tavallaan niinku roolii, mut ohjaajat oli niinku älyttömän kiinnostuneii siit näytelmästä. Et nyt me ollaan saatu budjetti ja me tuodaan ruokaa ja herkkui ja kaikkee ja teette vaan esityksen. Ja sit semmonen, et koko ajan vaan ihan älyttömän kannustava meininki. Ni se ehkä tekee sen. Et tavallaan, ei ollu sellasta fiilistä, et sä joutuisit tekemään jonkun ihmisen kans, josta sä et tykkää, ni jotakin asiaa. (Otto)

Tämä kommentti, jossa Otto kyllä antaa meille ohjaajille aivan ihanaa palautetta, sai kuitenkin vähän yllättymään. Miten niin ”ohjaajil ei ollu tavallaan niinku rooli”? Itse tuntuu siltä, että ryhmän eteen on tehnyt hiki hatussa töitä, vedellen milloin mistäkin narusta ja pitäen kokonaisuuden hallinnassa. Keskustelimme tästä kommentista ohjaajien kanssa, ja tulimme siihen lopputulokseen, että tähän on suorastaan täydellinen lopputulos. Jos ryhmässä mukana olleelle nuorelle on jäänyt sellainen mielikuva, että ”se oli meidän tekemä juttu”, niin silloinhan olemme onnistuneet erinomaisesti, koska tausta-ajatus on tukea nuorten omaa toimijuutta, ja sitä että heille jää kuva siitä, mitä hienoa he ovat itse ja ryhmänä saaneet aikaan.

Ohjaajien kannustuksella, ja sillä että nuori nähdään omien voimavarojensa kautta on kokemukseni ja tämän tutkimuksen perusteella erittäin suuri merkitys siihen, että positiivista kehitystä nuorella voi tapahtua. Nuori nähdään positiivisuuden kautta omalla itsenään. Tätä voi kutsua myös ”myönteiseksi tunnustamiseksi”. Joku tulee ja näkee hyvää ja onnistunutta, ja uskoo siihen mitä näkee (Kohvakka 2015, 82). Nuori nähdään myös aktiivisena toimijana ja tähän oma-aloitteisuuteen ja toimijuuteen myös kannustetaan. Nuorta ei pitäisi nähdä objektina vaan subjektina (mm. Haapanen ym. 2006, 15, Vilmilä 2016, 27). Innostaminen pedagogisena ajatteluna perustuu ajatukseen, että ihmisen omat ominaisuudet riittävät hänen parhaaseen kehittymiseensä. Tämän tyyppinen voimavaratyöskentely mahdollistaa ja auttaa käynnistämään kasvuprosessin, jossa ihminen ohjaa omaa kasvuaan. (Ventola 2005, 34.)

Ongelmiin puuttuminen on hyvä asia, mutta vain niiden kautta ihmistä lähestyminen on huono. Tällöin ihminen alkaa itsekään nähdä itsensä vain ongelmien kautta, jolloin hän tyytyy rooliinsa (esimerkiksi erityisoppilaana, työttömänä, masentuneena, päihitteiden käyttäjänä tms.), ja häneltä itseltäänkin sumenee näkökenttä niistä voimavaroista, taidoista ja mahdollisuuksista, joita hänellä on. Näkökulman vaihtamisella myönteisiin asioihin voi olla hyvin voimaannuttava vaikutus. (Häkli, Kallio & Korhiamäki 2015, 9–30.) Tätä myönteistä tunnustamista olemme käyttäneet hyvin vahvasti teatteripajoissa. Vaikka taustalla olisi mitä tahansa ongelmaa, nuori kohdataan yksilönä ja positiivisesta näkökulmasta. Jokainen on taustastaan huolimatta siinä hetkessä mukana teatteriprojektissa, jolloin hänen roolinsa on olla yksi teatteriryhmän jäsenistä. Myönteinen tunnustaminen tapahtuu toiminnan kautta ja kokeilemalla. Niitä piileviä lahjakkuuksia, joita nuorissa ilmenee, vahvistetaan ja tuodaan esille.

Helsingin Diakonissalaitoksen päihdekuntoutujille tarkoitettussa tanssiryhmässä ”Dolce” eräs ryhmäläinen kuvailee samaa asiaa; miten hienoa oli vähitellen löytää itsensä uusi identiteetti tanssin kautta. Osallistuja oli kokenut vähitellen sisällään uskallusta, itseluottamusta sekä luottamusta ja yhteyttä toisiin. Taustalla oli tunne siitä, ettei häntä oltu kohdeltu asiakkaana tai potilaana vaan ryhmän tanssijana. Se oli antanut hänelle uuden näkökulman omaan olemiseensa (Rinta-Panttila 2007, 49–51). Kyseessä on sama ilmiö, kukaan ei halua tulla kohdatuksi ongelmiansa vaan vahvuuksiensa kautta.

6.2 Ryhmältä voimaa

”Varmaan se porukka itsessään oli se paras osuus” toteaa Inka. Myös monen muun nuoren vastauksista löytyi viittauksia ryhmän merkityksellisyyteen. Käsityksemme todellisuudesta (itsestä ja muusta maailmasta) rakentuvat aina vuorovaikutuksessa muiden kanssa (Löytönen & Sava 2011, 96). Ihminen on laumaeläin, ja hänellä on luontainen tarve kuulua ryhmään ja tulla ryhmän hyväksymäksi. Ei siis mikään ihme, että esimerkiksi työttömyys voi aiheuttaa ihmisessä ahdistusta, jos tärkeä arkinen yhteisö (koulu tai työpaikka) puuttuu. Yhteisölliset kokemukset vahvistavat osallisuutta ja dialogisuutta sekä uudistavat sosiaalisia suhteita (Känkänen 2013, 78).

Toisten samassa tilanteessa ryhmäläisinä olevien positiivinen esimerkki auttaa muita ylittämään oman mukavuusalueensa. Konkreettinen esimerkki tästä on ilmiö, joka tapahtui kolmannessa teatteripajassa. Alkutilanne ryhmälle oli hyvin haasteellinen. Ryhmä oli hyvin pieni ja mukana oli useampi sulkeutunut ja ujo persoona. Vain yhdellä oli vähän aikaisempaa kokemusta teatterista. Kolme ryhmäläistä (eli enemmistö ryhmästä) oli alkutilanteessa sitä mieltä, että he eivät esiintyisi lopullisessa esityksessä, vaan voisivat olla mukana muilla tavoin esimerkiksi tekniikan tai puvustuksen osalta. Ohjaajana ajatukset olivat tässä kohtaa melko pessimistiset. Mietimme, saammekohan tällä kertaa esitystä ollenkaan aikaiseksi, vai pitääkö meidän ohjaajien olla lavalla, kun juuri kukaan muu ei sinne tuntunut haluavan mennä.

Tunnelma muuttui kuitenkin radikaalisti, kun mukaan tuli kesken pajan (kolmantena päivänä) teatteria jonkin verran harrastanut valoisa ja positiivinen persoona, joka sai muut innostettua mukaansa. Yhtäkkiä ryhmä alkoi toimia kuin unelma, ja esitystä alettiin toden teollaideoimaan ja harjoittelemaan. Ne, jotka olivat vielä muutama päivä sitten vannoneet, etteivät lavalle menisi, harjoittelivat omia roolejaan innoissaan. Pelot ja ennakkoluulot olivat haihtuneet. Tässä teatteripajassa mukana ollut Tuomas koki uuden nuoren mukaan tulon erittäin merkittäväksi ryhmälle.

Alku oli vaikeeta. Siit ryhmästä puuttu mun mielestä joku asia, joka yhdistää sitä ryhmää. Ja hienoo oli sit kun se (uusi nuori) tuli mukaan ja muutti kaiken. (Tuomas)

Lopputuloks oli huikea. Ryhmästä muodostui erittäin sitoutunut ja toimiva. Esityksestä tuli näistä neljästä ehkä ehjin kokonaisuus, jossa kaikki palaset olivat kohdallaan. Jokainen ryhmän jäsen oli mukana näyttelemässä varsinaisessa esityksessä ja kaikilla oli vieläpä melko suuret roolit. Esityksestä tuli niin onnistunut, että se esitettiin vielä uudestaan pajan ulkopuolella valtakunnallisilla työpajapäivillä monen sadan ammattilaisen edessä isolla lavalla Logomossa. Ilman tämän yhden nuoren energiaa ja innostusta, en usko, että olisimme päässeet lähellekään tätä lopputulosta. Tässä tapauksessa kävi niin, että tutusta ryhmäroolista (ujo ja sulkeutunut) vapautuminen johti siihen, että ryhmästä löytyi sellaista lahjakkuutta ja potentiaalia, joka oli ollut heiltä itseltäänkin piilossa.

Uskon, että nämä nuoret oppivat itsestään valtavasti kokemuksen myötä. Oppimiseen liittyi vahvasti vuorovaikutus ja ryhmä. Ilman ryhmää, ei yksilö varmasti olisi ylittänyt tällaiseen suoritukseen. Ryhmä siis voi toimia vahvasti joko positiivisesti tai negatiivisesti vaikuttaen yksilöön. Ihmisellä tuntuu olevan loppujen lopuksi niin vahva kaipuu olla osa ryhmää (tai laumaa), että ryhmä voi henkisesti joko ”nostaa” yksilön huippusuoritukseen tai latistaa hänet henkisesti. Ohjaaja pystyy vaikuttamaan hyvin paljon siihen, minkälaisen jäljen ryhmäkokemus jättää.

6.3 Teatterin kehollisuus ja emotionaalisuus

Missä on tunteita, on myös mahdollisuus muutokseen. Tunteet toimivat muuttumisen ja oppimisen energioina. (Saaristo 2011, 74.) Sekä negatiivisten että positiivisten tun-

teiden käsittely on ihmiselle tärkeää. Negatiivisten tunteiden tukahduttaminen lisää pahoinvointia. Positiiviset tunteet lisäävät hyvinvointia monella tapaa, ajattelun laajentumisen, luovuuden ja ongelmanratkaisukyvyyn lisääntymisen ja defensiivisyyden vähenemisen kautta. Jopa elimistön immuunijärjestelmän toiminta tehostuu ihmisen kokiessa positiivisia tunteita. (Rantanen 2013, 11–22.) Teatterin tekeminen on hyvin kokonaisvaltainen kokemus. Kaikki ihmisen aistit ovat käytössä ja valppaana, koko keho ja tunteet ovat mukana toiminnassa. Näen teatterin kokonaisvaltaisuuden hyvin merkittävässä roolissa siinä, että oppimista ja jopa muutosta ihmisessä voi tapahtua.

Konkreettinen luova tekeminen, jossa koko keho laitetaan likoon, voi olla voimaannuttava kokemus, jonka kautta päästään kiinni omaan fyysisyyteen, psyykkisyyteen ja sitä kautta omiin tunteisiin. Tämä saattaa helpottaa tunteiden ymmärtämistä. Luovan tekemisen kautta voidaan tästä syystä vastata myös muutoksen tarpeeseen. (Järvelä, Joutsu, Koskela & Natri 2008, 57–89.) Ruumiillinen taiteellinen toiminta heijastelee kokonaisvaltaisesti omaa tapaa olla olemassa suhteessa itseensä, muihin ja maailmaan. Se on subjektiksi kasvua toimintaan osallistumalla. (Rouhiainen 2011, 91.)

Kehomuistilla on tärkeä tehtävä. Se auttaa ihmistä pääsemään yhteyteen todellisen itsen ja mielen kanssa. Se nostaa esiin myös niitä asioita, tapahtumia ja kokemuksia, joiden tulee antaakin nousta pintaan, jotta ihminen on valmis menemään eteenpäin vanhoja tukoksia vailla. (Järvelä ym. 2008, 89.) Tunnistan havainneeni tämän kaltaisia tilanteita varsinkin masennusaiheisen projektin kohdalla. Jokin harjoitus aiheutti tunteiden ryöpsähdyksen tai avautuminen tapahtui vähitellen kuin huomaamatta taiteen tekemisen lomassa.

Kosketusaistin käyttäminen on ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa hyvin normittua, rajattua ja myös kulttuurisidonnaista. Toisia kosketaan muun muassa tervehtiessä, ja tällä viestitään, kuinka läheisesti toiseen ihmiseen suhtaudutaan. Virallisissa yhteyksissä kätellään ja tuttavallisemmissa halataan. Läheisten ihmisten on sallittua koskettaa toisiaan, ja tällä vahvistetaan kiintymyksen, yhteenkuuluvuuden ja turvallisuuden tunnetta. Vieraiden ihmisten koskeminen liittyy hyvin tiukasti rajattuihin sosiaalisiin tilanteisiin. (Kauppila 2011, 33–34.) Esimerkiksi hierojalla tai lääkärillä on oikeus koskettaa tuntematonta ihmistä. Fyysinen kontakti liittyy myös tiettyihin urhei-

lulajeihin, tanssimiseen ja myös teatterin tekemiseen. Koskettamisella on paljon positiivisia vaikutuksia ihmiseen, ja tästä herääkin kysymys, miksi olemme luoneet kulttuurin, jossa koskettaminen on niin vaikeaa, harvinaista ja rajattua?

Varmasti monikin tekijä selittää sitä, miksi teatteriprojektin aikana nuoret tutustuivat niin hyvin toisiinsa, ja loivat jopa kestäviä ystävyysuhteita. Uskoisin syinä olevan esimerkiksi alun tutustumisleikit ja luovan tekemisen kautta syntynyt avautuminen ja vapautuminen, joka mahdollisti aidomman kohtaamisen ja tutustumisen toisiin. Myös yhteisen päämäärään eteen työskentelyllä ja jaetuilla tunnekokemuksilla (jännittäminen ja onnistumisen ilo) on yhteenkuuluvuutta lisääviä vaikutuksia. Ei voi kuitenkaan vähätellä myöskään koskettamisen merkitystä keskinäistä luottamusta, yhteenkuuluvuutta ja tutustumista lisäävänä tekijänä.

Koskettaminen lisää keskinäistä luottamusta, ja uskon sen olevan suuressa roolissa hyvän yhteishengen ja luottamuksen syntyiselle. Ja luottamuksellisen ilmapiirin syntyminen taas johti siihen, että nuoret uskalsivat ideoida tarinaa ja joissakin ryhmissä jopa kertoa omia kipeitä ja vaikeita asioitaan koko ryhmälle. Luottamuksen ilmapiirissä oli mahdollista luoda uusia sosiaalisia suhteita ja ylittää itsensä.

6.4 Itsensä ylittäminen

”Kun uskaltaa ylittää itsensä, saa rohkeutta ehkä hoitaa muitakin asioita: rohkeutta kohdata toisia ihmisiä ja tilanteita sekä omia tunteita” (Järvelä ym. 2008, 57). Minkä tahansa vaativan asian tekeminen, ja siinä onnistuminen tuottaa ihmiselle erittäin vahvan positiivisen kokemuksen. Usko omaan pärjäämiseen on äärettömän tärkeä asia. Epäonnistumiset lannistavat ja johtavat uusiin epäonnistumisiin, kun taas onnistumiset luovat uskoa omaan pärjäämiseen ja kantavat uusiin onnistumisiin. Juuri tästä syystä sellaisille ihmisille, jotka ovat kokeneet epäonnistumisia elämässään pitää tarjota mahdollisuuksia päästä ylittämään itsensä. Teatteri on siihen mitä erinomaisin keino. Se, että ihminen tekee jotain sellaista, mihin ei olisi koskaan uskonut pystyvänsä, on hyvin voimaannuttava kokemus. Alun ennakkoluulot ja epäusko omiin kykyihin tulee hyvin esiin useammassakin haastattelussa.

J: Olisikö uskonu?

T: En.

J: (naurua) Et sä oot esiintymäs tolleen jossain. Jos ois vaikka vuos sitä enne sanottu, et sä oot tollases teatteriesityksessä mukana, ni...

T: (naurua) Mä oisin piiloutunu pöydän alle. (Tuomas)

En ois uskonu vuos sitten, et niinku teatteris... Juu niin varmaan! Ei niinku ikinä. Toi oli aika iso ylitys. (Anna)

Seikkailupedagogiikassa on samaa ideologiaa kuin teatterin soveltavassa käytössä nuorisotyössä. Ajatuksena on, että oppimista syntyy eniten, kun siihen liittyy haasteita ja emootioita. Omien arvojen löytyminen sekä kyky kantaa vastuuta vaativissa ja odottamattomissa tilanteissa opettavat nuorta löytämään itsensä ja sitä kautta toimimaan ryhmissä ja yhteisöissä. (Telemäki 1998, 66.)

Itsensä ylittämiseen liittyy vahvasti sekä ohjaajien että ryhmän tuki. Parhaassa tapauksessa ryhmänä nousee sellaiselle tasolle, josta ei yksilötasolla olisi voinut unelmoidakaan. Helsingin yliopiston kasvatustieteen professori Kari Hakkarainen puhuu ”tikapuista”, joita ihmiset jatkuvasti rakentavat toisilleen yhdessä toimiessaan. Näiden tikapuiden avulla he pystyvät tekemään jotakin sellaista, joka ei olisi heille yksilöinä mahdollista. (Hakkarainen, 2004.) Juuri tästä on kyse teatteriesityksen valmistamisessa. Lopputulos on monikertaisesti parempi kuin mihin yksilö olisi yksin pystynyt. Tämä on keskeinen asia myös devising-menetelmän käytössä.

Itsensä ylittämisen lisäksi kyse on myös muiden ryhmäläisten auttamisesta itsensä ylittämiseen. Ohjaajien tärkein tehtävä on kannustaa tähän, mutta vielä hienompaa on se, kun muut ryhmäläiset tukevat ja kannustavat toisiaan. Silloin toimitaan hyvin epäitsekkäästi ja nähdään toisen onnistuminen koko ryhmän yhteisenä onnistumisena.

”Siel oli jollain mun mielestä jotain esiintymispelkoo, ni me laitettiin se ylittämään ittes, et se oli vaan tyyliin joku tarjoilija, mikä ei puhu paljoo” muistelee Otto. Tälle tutkimuksen ulkopuolella olevalle nuorelle olikin valtavan suuri itsensä ylittämisen ko-

kemus ylipäättään mennä lavalle paniikkikäiriöstään ja esiintymispelostaan huolimatta. Inka taas koki, ettei olisi pystynyt ottamaan vastaan yllättäen isoa roolia ilman Annalta saatua tukea. Hän painottaa myös ryhmän merkitystä siihen, ettei halunnut jättää koko porukkaa pulaan.

J: Aatteletko sä niin, että sä ylitit itses?

I: Joo kyl siin... No varsinkin siin kohtaa ku me lähettiin sinne Vaasaan. Kun mä otin sen pääroolin. Ni mun teki mieli sanoo siin puhelimesta et "en varmana ota", et mä en haluu mihinkään päärooliin hypätä. Mut sit mul tuli sellanen olo, et en mä voi jättää koko porukkaa pulaan sen takia. Tuli jotenki niin tyhmä olo siitä. Ni se, että mä vedin sen ja kolme päivää vaan kun mä sitä harjoittelin, niin kyl mä oikeesti voin sanoa, että mä ylitin itteni. Kun mä olin ensin aatellu heti aluks, et no maksimissaan kaks minuuttii laval ja sit pois. Ni nyt se olikin sit se koko esitys. (...) Ja sit tuli sellanen olo, et kun ollaan kerran näin pitkälle päästy. Et ei voi oikeesti koko showta heittää menee. Pakko tehä jotain.

J: Selvisit.

I: Annan voimilla oikeestaan. Et Anna oli mun kanssa sen kolme päivää oikeestaan. Se oli koko ajan mun kans ja harjoitteli mun kans, ja oli niinku, et "Kyl sä Inka pystyt tähän". Se tsemppas mua. (Inka)

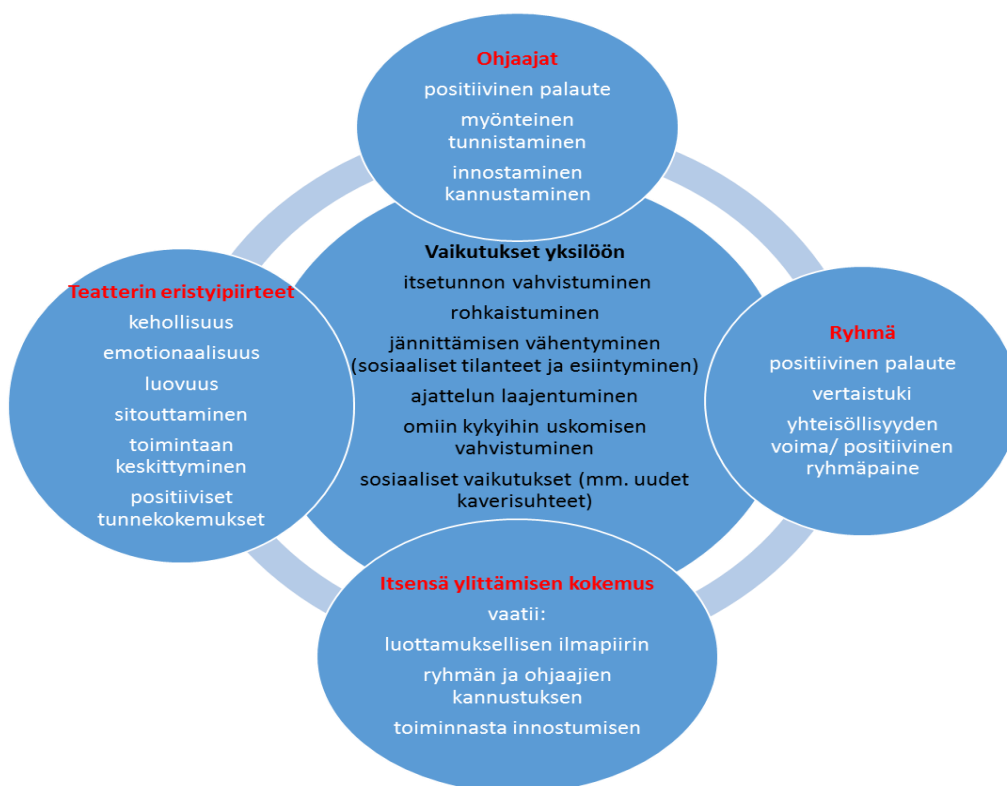
Professori Hakkarainen, joka on itse jäänyt luokalleen muutaman kerran peruskouluikäisenä, on vahvasti sitä mieltä (ja on itse elävä esimerkki), että koulunumerot eivät kerro mitään älykkyydestä. Hänen mukaansa kouluissa pitäisi unohtaa koenumerot, ja oppilaiden pitäisi keskittyä toistensa auttamiseen. Hän uskoo vahvasti siihen, että jokaisella tavallisella ihmisellä on potentiaalia oppia mitä tahansa muiden avulla. Pitkäaikaisessa harjoittelussa ihmisen taidot kehittyvät ilman mitään ennalta määrättyä ylärajaa. Mutta on "uskallettava hypätä veteen, että oppii uimaan". (Lehto, 2015.)

Hakkarainen toivoo tulevaisuudelta, että vaikeistakin oloista tuleviin nuoriin valettaisiin luottamusta pitkäaikaisen harjoittelun ja aktiivisen ponnistelun avulla ylittämään itsensä. Hän toivoo, että tulevaisuudessa autettaisiin entistä enemmän ihmisiä näkemään omat vahvuutensa. (Emt.) Olen hänen kanssaan hyvin samoilla linjoilla. Vain taivas on rajana, kun uskaltaa luottaa itseensä ja lähteä tavoittelemaan unelmiaan, mutta muiden apua ja osaamista tarvitaan aina.

7 LOPPUPÄÄTELMÄT

Yhteenvedonä voin todeta, että kaikki haastateltavat olivat saaneet jotakin positiivista itselleen teatteripajaan osallistumisesta. Itsetunnon vahvistuminen oli kaikkein suurin asia, joka aineistosta nousi. Osalle haastateltavista teatteripaja oli erittäin merkittävä muutoksen mahdollistaja. Pajalla oli vaikutuksia itsetuntoon, rohkaistumiseen, jännittämisen ja esiintymispelon hälvemiseen, ajattelun laajentumiseen, omiin kykyihin uskomiseen ja sosiaalisiin suhteisiin. Myös oppimista tapahtui paljon.

Vetäjien ammattitaito, heittäytyminen ja innostus saivat ryhmäläisetkin innostumaan ja heittäytymään sekä unohtamaan omat negatiiviset ryhmäroolinsa. Teatterin tekemiseen liittyvät fyysiset ja emotionaaliset harjoitukset avasivat henkisiä lukkoja, jolloin tutustuminen toisiin oli helpompaa ja myös omien ideiden ja kokemusten jakaminen helpottui. Luottamuksellisessa ja kannustavassa ilmapiirissä, jota sekä ohjaajat että ryhmäläiset loivat, oli mahdollista saada itsensä ylittämisen voimaannuttava kokemus. Vaikutukset ja niihin liittyvät tekijät on havainnollistettu kuviossa 1.

Kuvio 1.

Kuvion keskellä on lueteltu vaikutuksia, joita teatteripajalla aineiston perusteella oli yksilöön. Neljässä kehällä olevassa ympyrässä käsitellyt asiat: ohjaajat, ryhmä, teatterin erityspiirteet ja itsensä ylittämisen kokemus ovat tutkimuksen perusteella keskeisimmät asiat, jotka vaikuttivat siihen, että muutosta tapahtui ja positiivisia vaikutuksia syntyi. Positiiviset tunnekokemukset, joita saadaan kaikista toiminnan elementeistä, ovat keskeisiä muutoksen mahdollistajia.

Ehkä kaikkein suurin yksittäinen selitys positiivisille vaikutuksille ja sille, että jollekin nuorelle teatteripaja oli jopa käänteentekevä asia elämässä, on itsensä ylittämisen kokemus. Riittävän suuresta haasteesta selviytyminen, josta saa vielä runsaasti positiivista palautetta ryhmältä, ohjaajalta ja ulkopuolisilta ihmisiltä (joissain tapauksissa median tai ammattilaisraadin toimesta) synnyttää niin suuren itsensä ylittämisen kokemuksen, että itsetunto ja usko omiin kykyihin vahvistuvat tai palautuvat.

Tämä voi äärimmäisessä ja parhaassa tapauksessa jopa muuttaa elämän suuntaa ja pysäyttää epäonnistumisten kierteen, kun alkaakin taas uskoa itseensä ja omiin mahdollisuuksiinsa esimerkiksi työn ja opiskelujen näkökulmasta. Jos itsetunto on ollut huono aikaisemmin, niin kokemuksen kautta alkaakin uskoa siihen, että koska pystyi tähän, niin pystyy kyllä myös johonkin muuhun asiaan, jonka suhteen on ollut epävarma.

Itsensä ylittämiseen pystyminen taas vaatii kannustavan ja rohkaisevan ilmapiirin, jonka ohjaajat ja ryhmä luovat. Itsensä ylittämisen kokemukseen vaaditaan myös luottamuksellinen ilmapiiri, jotta yksilö uskaltaa heittäytyä ja tehdä vaativamman suorituksen kuin mihin olisi itse uskonut. Luottamuksellisen ja kannustavan ilmapiirin luomisessa taas erilaiset yhteisöllisyyttä lisäävät draamaharjoitukset ovat erittäin tehokkaita, ja vapautunut ilmapiiri luodaan improvisaatioihin heittäytymällä.

Teatterin tekemisessä ja ylipäätään toiminnallisissa menetelmissä on lisäksi keskeisenä elementtinä toimintaan ja yhteiseen päämäärään keskittyminen, sekä toiminnasta innostuminen. Näin myös itsensä ylittämisen kokemus tapahtuu kuin huomautta, kun ei keskitytäkään vain omaan itseensä ja mietitä, uskaltaako jotakin tehdä vai ei, vaan keskitytään siihen, että ryhmän kanssa saadaan paras mahdollinen lopputulos, josta kaikki voivat olla ylpeitä. Ylpeys on suorituskykyä parantava tunne, joka

antaa energiaa ja saa ihmiset ponnistelemaan (Rantanen 2013, 201). Kaikki kuvion kehällä olevat asiat ovat siis suhteessa toisiinsa ja vaikuttavat toisiinsa. Näiden kaikkien tekijöiden summana tuloksena oli niitä vaikutuksia, joita kuviossa ja tässä tutkimuksessa on esitelty. Jollakin osallistujalla muutoksia tapahtui kaikilla osa-alueilla ja jollakin ehkä yhden tai kahden asian kohdalla.

7.1 Teatteripaja työllistymisen näkökulmasta

Olen perustellut aikaisemmissa kappaleissa sitä, miten teatteripajatoiminta on lisännyt osallistujien hyvinvointia muun muassa itsetunnon vahvistumisen myötä. Asiaa voi tarkastella myös puhtaasti työllistymisen näkökulmasta. Työn kirjoittamisen hetkellä kuusi haastatelluista nuorista oli töissä tai opiskelemassa, vain yksi oli edelleen työtön. Tämä on merkittävä ja positiivinen asia, mutta on mahdotonta tietää, olisiko tilanne ollut sama vai eri, jos he eivät olisi osallistuneet teatteripajaan. Ihmisen elämään vaikuttaa samanaikaisesti monta asiaa. En voi siis vetää yksiselitteistä johtopäätöstä siitä, että teatteripaja vaikuttaisi suoranaisesti työllistymiseen, mutta uskaltaa kuitenkin väittää, että monella nuorella työllistymisen esteenä ovat nimenomaan itsetuntoon liittyvät ongelmat, joihin voidaan päästä käsiksi soveltavan teatterin keinoin. Koska kuvitellaan, ettei itsestä ole mihinkään, ei uskalleta myöskään lähteä tavoittelemaan unelmiaan.

Voimaantumisen kautta ja itsetuntoa vahvistamalla voidaan vaikuttaa niihin syvällä ihmisessä oleviin voimiin, jotka alitajuisesti ohjaavat ihmistä. Jatkuva yrittäminen on raskasta, ja siksi useita pettymyksiä kokeneet ihmiset saattavat tyytyä niin alhaiseen minäkuvaan, etteivät tuota enää pettymystä itselleen. Kun itselleen on hyväksynyt työttömän tai epäonnistujan identiteetin, ei myöskään vaadi enää itseltään mitään. Yhteisöllinen itsensä ylittämisen kokemus voi olla siis ihmistä ravisteleva. Parhaassa tapauksessa hän herää näkemään itsensä uusin silmin ja uusien voimavarojen kautta.

Näin työttömyyden syvällä oleviin ongelmiin päästään käsiksi ja työllistävä vaikutus voi olla pitkällä tähtäimellä suurempi kuin esimerkiksi työnhakutaitoja parantavien kurssien vaikutus. Jos nuori ei usko omiin kykyihinsä, häntä ei myöskään auta tieto

siitä, mistä töitä saa tai miten tehdään hyvä ansioluettelo. Työttömien kanssa luovia menetelmiä käyttänyt Mari Martsola puhuu ”minäkuvan tarkistuksesta”, joka hänen mukaansa on paikallaan erityisesti elämän murroskohdissa, joita ovat juuri työttömäksi joutuminen tai työttömyyden pitkittyminen (Martsola 2004, 100).

Työelämä on myös muuttunut radikaalisti viimeisten vuosikymmenten aikana. Vanhoja työpaikkoja on kadonnut, ja työelämän pysyväksi tekijäksi on jäänyt epävarmuus. Epävarmuuden keskellä on olennaista kyetä säilyttämään toimintakykyisyys, tunne oman elämän hallinnasta ja merkityksellisyydestä. Turvaverkkojen rapautuminen ja jatkuva epävarmuus ovat luoneet tarvetta ja tilaa sosiaalisesti vahvistavalle työlle. (Lundbom & Herranen, 2011, 10–11.)

Kuva 6. Mummot pelaavat Työvoimatoimiston odotusaulassa bingoa esityksessä ”Työttömän uni” (kuva: työryhmä).

Elinkeinoelämän keskusliiton tuottamassa Oivallus-raportissa, jossa asiantutijat arvioivat kolmivuotisessa hankkeessa tulevaisuuden työelämän tarpeita, korostetaan luovuuden merkitystä tulevaisuuden töissä. Raportin mukaan työelämästä tulee yhä ”nuotittomampaa”, ja työntekijöiden on osattavat itse ohjata omaa työtään. Yliopisto-

pedagogiikan professori Sari Lindbom-Ylänne toteaa, että käsitys omista kyvyistä ja halu oppia määrittävät ihmisen toimintaa jopa enemmän kuin älykkyys. Tulevaisuuden nuotittomissa töissä pystyvyysuskonus korostuu. Uskoa omaan kyvykkyyteen tarvitaan erityisesti silloin, kun tarkkojen ohjeiden sijaan työntekijällä itsellään on vapaus ja vastuu. Pystyvyysuskonus taas linkittyy kykyyn ja haluun työskennellä ryhmässä. Myös verkostomainen työskentely tulee tulevaisuuden töissä korostumaan. (Elinkeinoelämän keskusliitto, 2011.)

Teatteripajan vaikutuksissa korostuivat juuri samat piirteet, jotka ovat raportin mukaan keskeisiä taitoja tulevaisuuden työssä. Itsetunnon vahvistumisen kautta minäpystyvyyden vahvistuminen, ajattelun laajentumisen kautta luovuuden lisääntyminen ja sosiaalisten taitojen parantuminen ovat juuri niitä taitoja, joita tulevaisuuden työssä tarvitaan. Verkostomainen työ vaatii myös hyvää esiintymistaitoa. Luonteva esiintyminen on jo tämän hetken työmaailmassa ja varsinkin rekrytointitilanteessa korostuneempaa kuin ennen. Kilpailu työpaikoista on kovempaa, ja haastattelutilanteessa luotu ensivaikutelma ratkaisee viimekädessä sen, kuka työpaikan saa. Työhaastattelutilanne on sekä haastattelijan että haastateltavan puolelta eräänlaista teatteria. Jos esiintymistaitoa ei ole, voi hakija, joka saattaisi itse työssä pärjätä hyvin, joutua kierteeseen, jossa ei pääse koskaan haastattelua pidemmälle. Olen törmännyt näihin nuoriin työssäni etsivänä nuorisotyöntekijänä.

Otto joka esitti näytelmässä surkuhupaisaa työtöntä rokkaria, mainitsi haastattelussa: ”Kun sä et halua olla sitä, mitä sä esität, ni se sai ponnistelemaan sen eteen, ettei joutuis (samaan tilanteeseen). Mä ainakin halusin jotain parempaa, opiskeluja.” Varmasti teatteriprojektissa mukana olo on myös tietyillä aloilla työnantajia kiinnostava seikka. Jos hakee esimerkiksi esiintymis- tai asiakaspalvelutyöhön, uskon työnantajien arvostavan kokemusta. Otto pohdiskeli asiaa myös hyvin konkreettisen esimerkin kautta.

Jos se tuottaa ihmisel edes jonkin verran iloo, se kaikki tekeminen ja lopputulos niin kaikki semmonen on hyödyllistä. Rahallisesti tost ei oo mitään hyötyä. Saat sen joku viis euroo päivä. Onhan se jotain, mut kyl se lähinnä on siel henkisel puolel. Jos joku pystyy ittes ylittämään. Kyl mä oon jokaseen CV:seen laittanu, et mä oon ollu pajateatteriprojektis. Ja jos sä mietit, et sä haet töihin johonkin, ja sul on kaks vaihtoehtoo, jotka on täysin samanlaisii... Jos haetaan vaiks jotakin myyjää, ja jos sil

toisel lukee siel et se on ollu teatteris näyttelijänä, niin se ei voi olla negatiivinen asia, vaan se on pakko kallistuu siihen suuntaan. Sen takii mä oon sen myös laittanu. Et ihan niinku tällanen konkreettinen hyöty, ja sit tietty se hyöty, mikä tulee siit osallistumisen ilosta. (Otto)

7.2 Kehittämismahdollisuuksia

Teatteripajan peruskonsepti on pysynyt ensimmäisestä pajasta lähtien hyvin samankaltaisena. Työote on tosin ollut aina reflektiivinen, ja ryhmän toiveita on kuunneltu ja suunnitelmia muutettu lennosta moneen kertaan. Työskentelyn raamit ovat kuitenkin pysyneet samanlaisina. Jokaisesta pajasta on kerätty pajan lopuksi kirjallista palautetta ja näistä palautteista pääällimmäisenä ja lähes ainoana kritiikkinä on noussut pajan lyhyt kesto. Samaa pohdintaa nousi myös haastatteluaineistosta, mutta toisaalta nuoret kokivat pajan erityisyyden juuri lyhyessä kestossa, ja ylpeyden aiheeksi sen, että esitys on tehty niin lyhyessä ajassa. Tätä ihailivat ja ihmettelivät myös muun muassa Teatris-tapahtuman ammattilaisnäyttelijöistä muodostettu raati palautteessaan.

Omasta näkökulmastani taas pajan suurin heikkous on nuorten saaminen mukaan pajaan alun perin. Jokaisen pajan kohdalla on ollut epävarmuutta ja jännitystä sen suhteen, saadaanko ryhmä kasaan. Alun perin on saattanut olla montakin kiinnostunut, mutta kun koittaa pajan ensimmäinen päivä, kaikki eivät saavukaan paikalle. Nuorten sitouttaminen olisi varmasti helpompaa, jos pajan pystyisi toteuttamaan esimerkiksi TE-toimiston työkokeiluna. Työkokeilun minimipituus on kuitenkin kuukausi, eli pajan pitäisi siis olla kestoaltaan tässä tapauksessa pidempi. Joitakin tämän tapaisia järjestelyjä olemmekin jo tehneet. Nuori on voinut esimerkiksi tulla työkokeiluun kahdeksi viikoksi teatteripajaan ja jatkanut sen jälkeen pari viikkoa jollakin nuorten työpajalla, jotta minimipituus saadaan täyteen. Aina tämän tapaista ratkaisua ei ole kuitenkaan mahdollista tarjota.

Voisiko paja sitten olla kestoaltaan pidempi? Kaksi viikkoa on vakiintunut pajan kestoksi yksinkertaisesti käytännöllisistä syistä. Koska minä ja toinen ohjaaja olemme kunnan työntekijöitä kuukausipalkalla, olemme kokeneet, että aika on maksimi siihen, että voimme irrottautua perustyöstämme ilman, että se suuremmin kuormittaa muita.

Jos pajaan haettaisiin ulkopuolista rahoitusta (ja mahdollisesti ulkopuoliset ohjaajat), olisi pidempi paja mahdollinen. Ulkopuolista rahoitusta ei ole kuitenkaan ensimmäisen projektin jälkeen haettu, koska kunnan omilla työntekijöillä pajan kustannukset ovat varsin alhaiset. Koen, että paja on saatu juurrutettua hyväksi toimintamalliksi, ja on myös ylpeyden aihe, ettei siihen tarvitse hakea erillistä rahoitusta.

Lyhyessä kestossa on myös muita hyötyjä. Paja ei arkipäiväisty missään vaiheessa, vaan pitää sykkeessään koko ajan. Ei ole aikaa jäädä miettimään, millä intensiteetillä pajaan osallistuu, koska paja etenee kuin juna ja kaikkia tarvitaan. Uskon myös, että esiintymisestä voisi muodostua isompi kynnyks, jos asiaa olisi aikaa pohtia pidempään. Vaikka poissaoloja on jonkin verran pajoissa ollut, on tämä ongelma ollut hyvin pieni kohderyhmän tilanteet huomioiden. Voisin kuvitella, että jos paja olisi pidempi, olisi myös helpompi jäädä kotiin nukkumaan jonakin aamuna, jos ei vain huvittaisi lähteä. Nyt kun harjoittelu-aika on niin lyhyt, on erittäin suuri kynnyks olla tulematta paikalle, koska kaikki ymmärtävät, kuinka paljon harmia se tuottaa koko ryhmälle.

Kuitenkin yhtenä ratkaisuna sekä nuorten toiveisiin, että sitouttamisen ongelmaan olisi pidempikestoinen paja, jolloin pajan voisi toteuttaa kokonaisuudessaan työkokeiluna. Olen pitänyt pidempikestoisen pajan toteuttamista omin voimin lähes mahdottomana, mutta ajankohtaa siirtämällä kuukaudenkin pituinen voisi ehkä onnistua. Pajan ajankohta on kolme edellistä kertaa ollut heti alkuvuodesta. Ainakin etsivän nuorisotyön osalta kesä on suhteellisen hiljaista aikaa, jolloin voisi muiden töiden puolesta jopa kuukauden pituinen paja onnistua. Kuukauden pituinen kesäpaja voisi ratkaista useammankin ongelman, sillä silloin nuoret voisivat osallistua pajaan työkokeiluna (mikä auttaisi sitoutumisessa) ja pajaan voitaisiin ottaa mukaan myös nuoria, jotka ovat esimerkiksi koulussa, mutta ovat jääneet ilman kesätöitä. Tämä voisi tehdä hyvää myös ryhmädynamiikalle.

Teatteritoimintaa voisi toki pyörittää myös omana pajatoimintanaan, mutta tämä vaatisi aivan uudet rakenteet koko toiminnalle. Mielenkiintoisia esimerkkejä luovasta pajatoiminnasta löytyy ympäri Suomen. Muun muassa Tampereella toimii ”Pajaston” Taidepaja, joka keskittyy teatteri-ilmaisuun. Jyväskylän ”Nuorten taidetyöpaja” tarjoaa hyvin monipuolista pajatoimintaa työttömille nuorille taiteen eri aloilta. Ehkä luova pajatoiminta on tulevaisuutta, kun työmarkkinoilla on yhä vähemmän tarvetta käden-

taitajille. Perinteisten puu- ja käsityöpajojen työtehtävät eivät enää yhtä hyvin vastaa työmarkkinoiden osaamistarpeita kuin ennen. Nykyään tarvitaan luovia moniosaajia, joilla on hyvät vuorovaikutustaidot.

7.3 Teatteripaja toimintamuotona

Koko teatteripaja konseptina on varsin innovatiivinen. Siinä rikotaan niin kuntarajoja kuin perinteisten työroolien rajoja. Ilman kehittämiselle ja uusille ideoille myönteisiä työyhteisöjä ja esimiehiä, ei koko pajaa olisi olemassakaan tai se olisi jäänyt kerta-luonteiseksi kokeiluksi. Vaikka minä ja muut ohjaajat olemme pajan suhteen tehneet suurimman työn, on myös ympäristö ollut erittäin suotuisa tällaiselle hieman erilaiselle ja kokeilevalle toiminnalle.

Teatteripaja on vakiintunut osaksi Raision ja Liedon nuoriso- ja työllistämispalveluiden perustyötä, josta olen erittäin tyytyväinen. Soveltavan taiteen hyvinvointiin tähtäävissä projekteissa ongelmalliseksi nähdään usein juuri projektimuotoisuus, ja se ettei hyvien käytäntöjen jatkuvuudesta ole takeita. Näitä kysymyksiä on pohdittu muun muassa ”Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia Varsinais-Suomessa” työryhmän selvityksessä, joka oli osa laajempaa valtakunnallista tutkimusta. (Lehto 2012, 45.)

Selvityksessä tehdäänkin toimenpide-ehdotuksia siitä, että pysyviä rahoitusratkaisuja pitäisi saada aikaiseksi, ja sektorirajat pitäisi pystyä ylittämään ennakkoluulottomammin (emt. 54). Näen sektorirajojen helpon ylittämisen juuri nuorisotyön vahvuutena. Nuorisotyöhön liittyy niin monia elementtejä (esimerkiksi sosiaali-, liikunta-, kulttuuri-, mielenterveys-, työllisyys-, ja kasvatustyön alueilta), että sektorirajat ylittävä toiminta on enemmän sääntö kuin poikkeus.

Myös Pohjois-Karjalassa kymmenisen vuotta sitten tehdyssä taide- ja kulttuuriala sosiaalityössä -kartoituksessa nostettiin esille samoja ongelmia, eli sekä resurssien että uudenlaisen rajoja ylittävän toiminnan arvostuksen puute (Jämsén & Kukkonen 2004, 9). Ehkäpä kymmenessä vuodessa on tapahtunut jonkin verran arvostuksen nousua, mutta edelleen työtä näiden asioiden eteen joudutaan tekemään.

Bardy pitää tärkeänä juuri rajapinnoilla liikkumisen, mutta on samalla pahoillaan siitä, että ”paljon luovaa koeteltua osaamista haihtuu taivaan tuuliin”, kun jo vakiintuneetkin käytännöt ovat vaarassa jäädä rahoitusta vaille (Bardy 2007, 32). Olen samasta asiasta harmissani, sillä pahimmillaan hienosti toteutetuista projekteista ei jää mitään jäljelle, kun rahoitus loppuu. Mitä järkeä on käyttää valtavasti energiaa ja vaivaa jonkun upean uuden toiminnan kehittämiseen, jos sillä ei ole mitään jatkuvuutta?

Toivottavasti tämä opinnäytetyö toimii yhtenä esimerkkinä siitä, että soveltavan taiteen avulla todella pystytään vaikuttamaan ja luomaan hyvinvointia. Se, että mitattavuus on vaikeampaa kuin esimerkiksi lääkkeiden vaikuttavuuden arviointi, ei tee toiminnasta yhtään vähemmän merkityksellistä. Haluankin tämän opinnäytetyön muodossa luoda taistelevan tutkimuksen hengessä uskoa muihin samaa työtä tekeviin ja todistaa vaikutusta niille, jotka sitä epäilevät. Lopetan tämän opinnäytetyön Inkan pohdiskeluun siitä, millä tavoin hän koki teatteripajan vahvistaneen itsetuntoa.

No se silleen niinku kasvatti... No niinku mä sanoinkin alussa, et ennen ku mä lähdin tohon pajalle, niin mul oli semmonen kaamosvaihe. Oli just semmonen olo, et sätti itseään aika paljon. Ja kun mä oon just semmonen aika itsekriittinen. Mä oon oikeesti aika vaativa itelleni. Ei sitä välttämättä niinku huomaa, mut jos mä en onnistu jossain, ni mä yleensä taon päätäni seinään niin kauan et mä opin sen asian. Mut kyl se silleen se itsetunto siin koheni, et sen jälkeen... kun mähän seurustelin siin jo ennen sitä teatteripajaa. Mut mul oli silloin sellanen olo ennen sitä teatteripajaa, et mä en niinku ansaitse minkäänlaista huomioo. Mut sit taas tän teatteripajan jälkeen mul tuli sellanen olo, et mäkin oon ihminen, joka tarvii huomioo ja semmosta rakkautta ja välittämistä. Et kyl mä oon niinku sen ansainnu. Ja mä uskallan ottaa sen ihan avoimesti vastaan. Ja mä uskallan ilmaista ne mun omat mielipiteet. Meiän perheessä se on oikeesti yks iso ongelma, et jos me istutaan kaikki yhdes ruokapöydässä, niin uskallatko sanoa oman mielipiteesi ääneen. Et mä oon siinäki taas kehittyny, et uskaltaa sanoo vaan. Ja uskaltaa ottaa sit senkin vastaan, mitä sieltä sit tulee. Pystyy perustelemaan sen mitä sanookin. Eikä pelkää enää niinku näyttää itteensä. Et mullakin oli sellanen, et piti kauheesti aina niinku laittaa meikkii ja onks hiukset hyvin ja kaikkii. Nytki mä voin vaan olla et ”T-paita ja lökärit päälle ja kauppaan”. Et ei enää niin kauheesti semmosta et ”en mä voi mennä ton näköisenä kauppaan”. Antaa itellensä simmosta, et sä oot vaan ihminen, ole vaan. Et se niinku on kasvanu. (Inka)

LÄHTEET

- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla 2015. Nuoret luukulla – Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä (2. painos). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 160.
- Bardy, Marjatta 2007. Taiteen paluu arkeen. Teoksessa Bardy, Marjatta & Haapalainen Riikka & Isotalo, Merja & Korhonen Pekka (toim.) 2007. Taide keskellä elämää. Helsinki: Like, 21–34.
- Danska-Honkanen, Katja & Poteri, Matti 2011. Kohdennettu nuorisotyö sosiaalisen vahvistamisen kontekstissa. Teoksessa Lundbom, Pia & Herranen, Jatta (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu - HUMAK. Sarja C. Oppimateriaaleja 26, 127–149.
- Elinkeinoelämän keskusliitto 2011. Oivallus-loppuraportti. Viitattu 23.1.2017. http://www.ril.fi/media/files/vaikuttaminen/a3_2011_ek_oivallus-loppuraportti.pdf
- Ely-keskus 2016. Varsinais-suomen työllisyyskatsaus lokakuu 2016. Viitattu 25.11.2016. <http://www.ely-keskus.fi>
- Erkko, Anna & Hannukkala, Marjo 2015. Mielenterveys voimaksi – käsikirja nuorisotyön ammattilaisille (3. painos). Suomen mielenterveysseura.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2015. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I (4. painos). Jyväskylä: PS-kustannus, 27–44.
- Haapanen, Sinikka & Sava, Inkeri & Vesanen-Laukkanen Virpi 2006. Voimatarina nuorisotyössä. Helsinki: nuorisoasiainkeskus.
- Hakkarainen, Kai 2004. Kollektiivinen älykkyys. Viitattu 27.12.2016. <http://www.tml.tkk.fi/Opinnot/T-110.556/2004/Materiaali/kollektiivinenalykkyys.pdf>
- Heikkinen, Hannu 2015. Toimintatutkimus: Kun käytäntö ja tutkimus kohtaavat. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I (4. painos). Jyväskylä: PS-kustannus, 204–219.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hyypä, Markku 2013. Kulttuuri pidentää ikää. Helsinki: Kustannus oy Duodecim.
- Häkli, Jouni & Kallio, Kirsi & Korkiamäki Riikka 2015. Myönteinen tunnistaminen – näkökulma hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Teoksessa Häkli, Jouni & Kallio, Kirsi Pauliina & Korkiamäki Riikka (toim.) 2015. Myönteinen tunnistaminen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkon julkaisut, 7–36.
- Härkönen, Rebekka 2016. Suomessa vähintään 70000 syrjäytyneitä. Turun Sanomat 25.1.2016, 4.
- Jämsén, Arja & Kukkonen, Tuula (toim.) 2004. Voimavirtaa arkeen. Taide ja kulttuuri sosiaalialan työssä. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.

- Järvelä, Sampo & Joutsu, Else & Koskela, Virpi & Natri, Tommi 2008. Starttivalmennus. Taiteen tekemisen keinoin kohti elämää. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry & Silta-Valmennusyhdistys ry.
- Kananen, Jorma 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176.
- Kasslin-Pottier, Hannele 2012. Näyttämöllä työyhteisö – teatterin keinot kehittämistyössä. Infor Oy.
- Kaukovirta, Kaisa 2016. Viimeinen ponnistus yhdistää taide ja terveys. Turun Sanomat 12.3.2016, 24.
- Kauppila, Reijo 2011. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot – vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille (3. painos). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kinnunen, Riitta & Lidman Jukka 2013. Opas sirkuksen hyvinvointivaikutusten tutkimiseen. Teoksessa Kekäläinen, Katri & Kakko, Sofia-Charlotta (toim.) 2013. Opas sirkusten hyvinvointivaikutusten tutkimiseen. Tampere: Tampereen yliopisto. Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu.
- Kiviniemi, Kari 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II (3.painos). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kleimola, Piia 2014. Toimintaa ja voimaa – kohti kulttuuriyrittäjyyttä. Teoksessa Korhonen, Pekka & Airaksinen, Raija (toim.) 2014. Hyvä hankaus 2.0. Helsinki: Taideyliopisto. Kokos-julkaisusarja 1/2014, 375–388.
- Kohvakka, Anne 2015. En aio luovuttaa! Teoksessa Häkli, Jouni & Kallio Kirsi Pauliina & Korkiamäki Riikka (toim.) 2015. Myönteinen tunnistaminen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkon julkaisut, 77–83.
- Kokko, Aliisa & Pohjanmäki, Titta & Vasara, Ville & Välisalo, Jouni 2015. Resursseja säästävä toimintamalli taidelähtöisissä projekteissa. Helsinki: Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskuksen ja Humanistisen ammattikorkeakoulun TuOTa yhdessä! – hanke.
- Kopakkala, Aku 2011. Porukka, jengi, tiimi. Ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Helsinki: Edita.
- Korhonen, Pekka 2014. Soveltavasta teatterista ja teatterilähtöisistä menetelmistä – mitä tänään ajattelen. Teoksessa Korhonen, Pekka & Airaksinen, Raija (toim.) 2014. Hyvä hankaus 2.0. Helsinki: Taideyliopisto. Kokos-julkaisusarja 1/2014, 13–30.
- Koskenniemi, Pieta 2007. Osallistava teatteri, devising ja muita merkillisyyksiä. Opintokeskus Kansalaisfoorumi.
- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka – aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kuure, Tapani 2015. Sosiaalisen vahvistamisen määrittely ja asema nuorten hyvinvoinnin palvelujärjestelmässä. Teoksessa Kuure, Tapani & Kapanen, Anna & Lipponen, Elisa 2015. Sosiaalinen vahvistaminen käsitteenä ja palveluna – Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan tuloksia. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry Opetus- ja kulttuuriministeriön tuella, 6–63.

- Känkänen, Päivi 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia. Helsinki: Helsingin yliopisto. Tutkimussarja 109.
- Lehto, Essi 2015. Kaksi kertaa luokalleen jäänyt professori: "Numerot eivät kerro mitään oppimiskyvystä. Viitattu 27.12.2016. <http://www.hs.fi/elama/art-2000002856293.html>
- Lehto, Kaisa 2012. Taiteesta tulevaisuuden hyvinvointia Varsinais-Suomessa. Taide ja kulttuuritoiminnan nykytila ja tulevaisuuden näkymiä terveys- ja hyvinvointialalla. Turku: Turun ammattikorkeakoulun raportteja 138
- Liikanen, Hanna-Liisa 2010. Art and Culture for Well-Being. Proposal for an Action Programme 2010-2014. Teoksessa Taiteesta- ja kulttuurista hyvinvointia -ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Opetusministeriön julkaisuja 1.
- Lundbom, Piia & Herranen Jatta 2011. Sosiaalisen vahvistamisen ajankohtaisuus. Teoksessa Lundbom, Pia & Herranen, Jatta (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu - HUMAK. Sarja C. Oppimateriaaleja 26, 4–12.
- Löytönen, Teija & Sava inkeri. 2011. Taidepedagogiikka tarinoiden ja tunteiden tulkina. Teoksessa Anttila, Eeva (toim.) 2011. Taiteen jälki –Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä. Helsinki: Teatterikorkeakoulu, 95–120.
- Martin, Mari 2007. Teatterin kättilö. Teoksessa Bardy, Marjatta & Haapalainen Riikka & Isotalo, Merja & Korhonen Pekka (toim.) 2007. Taide keskellä elämää. Helsinki: Like, 114–120.
- Martsola, Marke-Riitta 2004. Työtä päin – luovat menetelmät työllistymisen tukena. Teoksessa Jämsén, Arja & Kukkonen, Tuula (toim.) 2004. Voimavirtaa arkeen. Taide ja kulttuuri sosiaalialan työssä. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, 99–112.
- Mehtonen, Tuija 2011. Sosiaalisen vahvistamisen osaaminen. Teoksessa Lundbom, Pia & Herranen, Jatta (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu - HUMAK. Sarja C. Oppimateriaaleja 26, 13–29.
- Mikkonen, Irja 2011. Vertaistuki osana sosiaalista vahvistamista. Teoksessa Lundbom, Pia & Herranen, Jatta (toim.) 2011. Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu - HUMAK. Sarja C. Oppimateriaaleja 26, 204–222.
- Niemistö, Raimo 2007. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press/ Palmenia.
- Nivala, Miia 2015. Voimavarojen tunnustaminen vahvistaa itsetuntoa. Teoksessa Häkli, Jouni & Kallio, Kirsi Pauliina & Korkiamäki, Riikka (toim.) 2015. Myönteinen tunnustaminen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkon julkaisut, 121–125.
- Nuorisolaki 1285/2016. Viitattu 30.1.2017.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072#L1P1>
- Nurmi, Jan-Erik & Ahonen, Timo & Lyytinen, Heikki & Lyytinen, Paula & Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Oddey, Allison 1996. *Devising theatre: a practical and theoretical handbook*. London: Routledge.
- Pekasti, Varpu 2014. Draamamenetelmät mielenterveystyön tukena. Teoksessa Korhonen, Pekka & Airaksinen, Raija (toim.) 2014. *Hyvä hankaus 2.0*. Helsinki: Taideyliopisto. Kokos-julkaisusarja 1/2014, 251–258.
- Pirttilä-Backman, Anna-Maija & Menard, Laura & Silfver-Kuhalampi Mia & Myyry, Liisa 2015. Vankilateatteri: muutoksen mahdollistaja? *Psykologia* 50 6/2015, 406–416.
- Rainio, Elina 2014. Harppauksia pyörteitä ja sovelluksia. Teoksessa Korhonen, Pekka & Airaksinen, Raija (toim.) 2014. *Hyvä hankaus 2.0*. Helsinki: Taideyliopisto. Kokos-julkaisusarja 1/2014, 337–352.
- Rajahonka, Mervi 2013. Vuorovaikutuksessa vaikuttamiseen. Hyvinvointipalveluiden vaikuttavuus – caseja ja keinoja. Espoo: Aalto-yliopisto. Kolmas lähde.
- Rantanen, Jarkko 2013. *Tunteella! Voimaa tekemiseen* (2. painos). Helsinki: Talentum.
- Rinta-Panttila, Kirsti 2007. Kokemus arvokkuudesta. Teoksessa Bardy, Marjatta & Haapalainen Riikka & Isotalo, Merja & Korhonen Pekka (toim.) 2007. *Taide keskellä elämää*. Helsinki: Like, 48–52.
- Rouhiainen, Leena 2011. Fenomenologinen näkemys oppimisesta taiteen kontekstissa. Teoksessa Anttila, Eeva (toim.) 2011. *Taiteen jälki. Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä*. Helsinki: Teatterikorkeakoulu, 75–94.
- Saaristo, Anne-Maria 2011. Emotionaalinen ammattitaito osana sosiaalisen vahvistamisen taitoisuutta. Teoksessa Lundbom, Pia & Herranen, Jatta (toim.) 2011. *Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä*. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu - HUMAK. Sarja C. Oppimateriaaleja 26, 71–85.
- Suoranta, Juha & Ryytänen Sanna 2014. *Taisteleva tutkimus*. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Teerijoki, Pipsa & Lintunen, Jarmo 2001. Kohtaamisia eri tiloissa – Osallistavan teatterin näyttämöt. Teoksessa Korhonen, Pekka & Ostern, Anna-Lena (toim.) 2001. *Katarsis – Draama, teatteri ja kasvatus*. Jyväskylä: Atena kustannus oy, 131–150.
- Telemäki, Matti 1998. Johdatus seikkailukasvatuksen teoriaan. Kajaani: Oulun yliopiston Kajaanin opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja. Sarja B: opetusmonisteita ja selosteita 11.
- Uusikylä, Kari 2012. *Luovuus kuuluu kaikille*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Venkula, Jaana 2005. *Epävarmuudesta ja varmuudesta*. Helsinki: Kirjapaja oy.
- Ventola, Marjo-Riitta 2005. *Taide keskellä elämää*. Teoksessa Ventola, Marjo-Riitta & Renlund Micke (toim.) 2005. *Draamaa ja teatteria yhteisöissä*. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, 34–47.
- Vilmilä, Fanny 2016. *Elämäntaitojen äärellä. Taidetyöpaja nuorten elämäntaitojen vahvistajana*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura verkkojulkaisuja 102.
http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/elamantaitojen_aarella.pdf

LIITTEET

Liite 1: Haastattelurunko

Alkuun kuvia tai videota esityksestä
Mitä muistoja/fiiliksiä kuvista?

ennen pajaa

Millainen elämäntilanne oli kun tuli mukaan pajaan?
Miksi ja mitä kautta tuli mukaan?
Millaisia odotuksia oli, jännittikö ennen pajaa?

pajan aikana

Kuvaile kahta viikkoa! Millaista oli olla mukana pajassa? Mikä oli hienoa, mikä vaikeaa?
Tapahtuiko itsessäsi mielestäsi jotain muutosta, avautumista tai kehitystä pajan aikana?
Ylititkö itsesi, menitkö oman mukavuusalueesi ulkopuolelle?
Jos, niin mikä sen mahdollisti?
Entä tapahtuiko ryhmässä yleisesti jotakin kehitystä?
Millainen yhteishenki ja luottamus ryhmässä oli?
ohjaajan näkökulma, mitä siitä mieltä?

Pajan loppu ja esitykset

Miltä esiintyminen tuntui?
Mitkä olivat fiilikset esitysten/ pajan loppumisen jälkeen?
Muuttuiko jokin asia pajan jälkeen?
Kohottiko kokemus itsetuntoa?

jälkikäteen

Mitä jälkikäteen ajatellen pajasta sai?
Onko muiden pajalaisten kanssa vielä tekemisissä?
Onko paja vaikuttanut joihinkin asioihin myöhemmin elämässäsi (esim. opiskelu tms. valintoihin)?
Muuttuiko käsitys jostakin asiasta esim. teatterista?
Antaako paja mielestäsi valmiuksia esim. työelämätaitoihin tai esiintymistilanteisiin?
Kannattaako mielestäsi työttömien nuorten kanssa tehdä tällaisia projekteja?
Mitä kehitettävää olisi?
Oletko pajan jälkeen ollut teatterin kanssa tekemisissä? Miksi tai miksi et? Kiinnostaisiko jatkaa?